

Kinderen uit Syrië in Rotterdam

Een surveyonderzoek onder 10- tot en met
15-jarigen over hun leven in Nederland

Barbara van der Ent, MSc.

Kinderen uit Syrië in Rotterdam

Een surveyonderzoek onder 10- tot en met 15-jarigen over hun leven in Nederland

Barbara van der Ent, MSc.

Illustratie kapt: Fadi Mousa

Fadi (18) komt uit Afrin in Syrië en woont sinds vier jaar in Rotterdam. Hij houdt van bodybuilding en tekenen. Fadi gaat naar school en werkt bij een constructiebedrijf.

Colofon

Kinderen uit Syrië in Rotterdam. Een surveyonderzoek onder 10- tot en met 15-jarigen over hun leven in Nederland

Auteur: Barbara van der Ent, MSc.

Rotterdam, augustus 2020
ISBN: 978-90-75289-44-2

Reeks

Bridge Project: Statushouders in Rotterdam, 5

Uitgave

Erasmus School of Social and Behavioural Sciences (ESSB)
Erasmus Universiteit Rotterdam

Opdrachtgever

Stichting de Verre Bergen

Vormgeving

Ebenezer Tafese

© Erasmus School of Social and Behavioral Sciences, Barbara van der Ent

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

1. Inleiding en methode.....	2
1.1 Inleiding.....	2
1.2 Methode en veldwerk	3
1.2.1 Vragenlijst	3
1.2.2 Toestemming en respons.....	3
1.2.3 Afnemen van de vragenlijst	4
1.3 Beschrijven van verschillen	5
2. Respondenten.....	6
2.1 Kenmerken	6
2.2 SNTR- en gemeentegroep	7
3. Het kind	8
3.1 Taalbeheersing	8
3.1.1 Nederlands.....	8
3.1.2 Arabisch	10
3.2 Mentale gezondheid	10
4. Het gezin	13
4.1 Steun van kinderen aan ouders: parentificatie	13
4.1.1 Instrumentele parentificatie	13
4.1.2 Emotionele parentificatie	15
4.2 Steun van ouders aan kinderen.....	17
5. De sociale omgeving	19
5.1 Vrienden	19
5.2 School	22
5.3 Buitenschoolse activiteiten	23
6. De Nederlandse samenleving	25
6.1 Mensen in Nederland.....	25
6.2 Ervaren uitsluiting	26
6.3 Thuisvoelen en tevredenheid.....	27
7. Conclusie.....	29
8. Literatuurlijst	31

1. Inleiding en methode

Van de Syrische statushouders in Rotterdam is 40% jonger dan 18 jaar (Basis Registratie Personen, 2018). Deze kinderen en jongeren wonen vaak samen met hun familie in de stad en proberen met elkaar hun weg te vinden in deze nieuwe samenleving. In dit rapport staan de ervaringen van kinderen uit Syrië met een verblijfsstatus centraal. Hoe gaat het met deze kinderen? Wat vinden ze van het leven in Nederland? Wat zijn hun ervaringen op school? Hebben ze vrienden en zo ja, wie zijn deze vrienden? Hoe is het met hun mentale gezondheid? En hoe is het gesteld met hun beheersing van de Nederlandse taal? Deze vragen en nog meer, worden besproken in dit rapport.

1.1 Inleiding

Met een speciaal ontwikkelde vragenlijst – de Kindsurvey – zijn er data verzameld onder 97 jongens en meisjes uit Syrië in de leeftijd van 10 tot en met 15 jaar. In deze vragenlijst zijn vragen opgenomen over integratie indicatoren (onder andere thuisvoelen, sociale contacten) en over het welbevinden van de kinderen (onder andere mentale gezondheid, tevredenheid). De centrale onderzoeksvraag luidt: *Hoe is de leefsituatie van kinderen uit Syrië die nu met hun familie in Rotterdam leven?* Het zijn unieke data over een jonge groep statushouders. Bijzonder aan deze studie is dat de vragen aan de kinderen zelf gesteld zijn, zodat we kunnen leren hoe zij hun leefsituatie ervaren. Dit rapport is gestructureerd langs de lijnen van een aangepast model (figuur 1), gebaseerd op het model van Bronfenbrenner (1979). Bronfenbrenner was een ontwikkelingspsycholoog die zich voornamelijk bezighield met de gezonde ontwikkeling van het kind en de interactie van het kind met de omgeving centraal stelde. In zijn sociaalecologische model omschrijft hij verschillende systemen (microsysteem, mesosysteem, exosysteem en macrosysteem) die elk invloed hebben op het kind. Voor dit rapport is een versimpelde en aangepaste versie van het model gebruikt met drie cirkels (figuur 1). Hoewel het analyseren van de dynamiek en de interactie tussen de systemen interessant zou zijn – en Bronfenbrenner (2004) het belang hiervan ook onderstreepte – is dat in dit beschrijvende rapport nu niet gedaan. Het model van Bronfenbrenner wordt in dit rapport gebruikt om de bevindingen te ordenen.

Het kind staat in het aangepaste Bronfenbrennermodel (1979) centraal en wordt omringd door drie cirkels die invloed hebben op hoe het met het kind gaat. Allereerst is het kind onderdeel van het gezin, waarbij het microniveau van het huishouden centraal staat. In de volgende cirkel gaat het om de vrienden van het kind. Hierin worden ook de ervaringen op school besproken. De grootste cirkel betreft het macroniveau van de Nederlandse samenleving. De mate waarin kinderen zich hierin geaccepteerd en thuisvoelen, heeft ook invloed op hoe het met hen gaat. De bevindingen van de Kindsurvey worden besproken aan de hand van deze cirkels, van micro naar macro.

Dit rapport is onderdeel van het EUR Bridge project, waarin statushouders in Rotterdam centraal staan. Een speciale focus in dit onderzoeksproject ligt op statushouders die deelnemen aan het programma van Stichting Nieuw Thuis Rotterdam (SNTR). Deze stichting heeft zich tot doel gesteld 200 Syrische gezinnen met een verblijfsvergunning een nieuw thuis te geven in Rotterdam. Dit doen zij door huisvesting en een intensief integratieprogramma aan te bieden. Het EUR Bridge onderzoeksteam is gevraagd een meerjarig onderzoek uit te voeren naar het integratieproces van statushouders in Rotterdam. In dit onderzoek wordt zowel naar SNTR-deelnemers gekeken als naar statushouders die alleen de voorzieningen van de gemeente Rotterdam ontvangen.

De auteur van dit rapport richt zich binnen het EUR Bridge project op de Syrische kinderen en jongeren in Rotterdam en gebruikt zowel kwalitatieve als kwantitatieve methoden om hun leven in kaart te brengen. Door middel van focusgroepen (2018), surveydata waaronder deze Kindsurvey (2019) en visuele methoden en interviews

Figuur 1
Sociaalecologisch model
(aangepaste versie)

(2020), wordt er inzicht gegeven in de leefsituatie van deze jonge groep Syrische statushouders. Steeds staan één of meerdere cirkels uit het model van Bronfenbrenner centraal. In een eerder rapport werd de positie van jongeren (15 - 21 jaar) beschreven (Van der Ent, 2019). De bevindingen die centraal staan in dit rapport gaan over een jongere populatie van 10 tot en met 15 jaar.

1.2 Methode en veldwerk

1.2.1 Vragenlijst

Er zijn veel onderwerpen interessant om op te nemen in een Kindsurvey. Tegelijkertijd is het zeker bij jonge respondenten belangrijk om de lengte van de vragenlijst beperkt te houden. Op die manier kost het kinderen minder tijd om de vragen in te vullen en kunnen zij hun aandacht er beter bij houden. Er is daarom een vragenlijst ontwikkeld met een invulduur van ongeveer een kwartier.

Daarnaast is het belangrijk om aan te sluiten bij de belevingswereld van kinderen. Er is bij diverse vragen gebruik gemaakt van smileys in verschillende kleuren, zodat kinderen niet alleen de antwoorden in woorden zagen maar ook op een visueel aantrekkelijke manier. Wanneer er al bestaande surveyvragen gebruikt werden, zijn bij sommige vragen de antwoordcategorieën ingeperkt van zes naar vier antwoordopties om het invulgemak te vergroten. De vragenlijst werd afgenomen op een tablet, waarop kinderen mee konden kijken met de interviewer en zelf antwoorden mochten aanklikken. Zo werd het invullen van de vragenlijst een actievere bezigheid dan wanneer de kinderen alleen antwoord konden geven aan de interviewer.

De vragenlijst is getest in het Nederlands en het Arabisch met kinderen afkomstig uit Syrië, in verschillende leeftijden tussen de 10 en 15 jaar. Tijdens het testen werd er aan de kinderen gevraagd wat ze van de vragen vonden en hoe ze de vragen begrepen. Ook was er extra aandacht voor welke woorden moeilijk waren of niet begrepen werden. Naar aanleiding van de testdagen is de vragenlijst aangepast.

1.2.2 Toestemming en respons

Voor kinderen jonger dan 16 jaar moeten een of beide ouders toestemming geven voor deelname aan onderzoek. Bij deze survey hebben we daarom de EUR Bridge Survey als startpunt genomen. De EUR Bridge Survey is een longitudinale survey onder statushouders in Rotterdam, waarbij statushouders die vanaf januari 2016 een verblijfsvergunning hebben en vanaf juni 2016 in Rotterdam zijn komen wonen, uitgenodigd zijn om deel te nemen. Er is – los van deze criteria¹ – geen selectie gemaakt in statushouders, maar alle statushouders in deze periode zijn benaderd. Tijdens de eerste wave (2017-2018) had deze survey een respons van 82% (N=1239). Bij de tweede wave (2019) deed hiervan 87% (N=1000) nog een keer mee.

De Kindsurvey is gekoppeld aan de tweede wave van de EUR Bridge Survey. Alle respondenten met een Syrische herkomst en kinderen in de beoogde leeftijdsgroep (10 tot en met 15 jaar) kregen de vraag of hun kind of kinderen benaderd mochten worden voor de Kindsurvey. Als beide ouders van een kind respondent zijn in de EUR Bridge Survey, is aan beide ouders om toestemming gevraagd. In totaal is 197 ouders om toestemming gevraagd, waarvan 83 ouders (42%) toestemming hebben gegeven om hun kind of kinderen uit te nodigen. Deze 83 ouders woonden op 65 adressen, 66 adressen gaven geen toestemming.

Omdat dit relatief beperkte aantallen zijn, is het niet mogelijk om met zekerheid uitspraken te doen over de selectiviteit van de toestemming. Met andere woorden: verschillen de ouders die wel toestemming hebben gegeven van de ouders die geen toestemming hebben gegeven? Met significantietests (*independent t-tests* en *one-way anova*) is gekeken naar een aantal variabelen die mogelijk kunnen leiden tot een verschil in toestemming. Het gaat hierbij om groep (SNTR of gemeente), geslacht van de ouder, opleidingsniveau van de ouder, gezondheid van de ouder, geslacht van het kind, leeftijd van het kind en de kwaliteit van leven van het kind volgens de ouder. Bij

---

¹ Voor de statushouders in het gemeenteprogramma is een selectie gemaakt van statushouders die 15 jaar of ouder zijn, vanaf 1 januari 2016 in Nederland een verblijfsvergunning asiel bepaalde tijd hebben ontvangen en tussen 1 juni 2016 en 1 juni 2018 in Rotterdam zijn gevestigd. Voor de statushouders in het SNTR-programma zijn de selectiecriteria verruimd en zijn ook statushouders benaderd van 15 jaar of ouder die buiten deze criteria vielen, met name nareizigers.

deze variabelen werd er geen significant verschil gevonden tussen de ouders die toestemming gaven en de ouders die geen toestemming gaven om hun kind te benaderen voor de Kindsurvey. Echter, vanwege de kleine aantallen, is voorzichtigheid geboden bij de interpretatie van deze significantietest.

De 83 ouders die toestemming gaven, deden dit voor in totaal 106 kinderen². Vijf kinderen wilden niet meedoen; dit waren zowel jongens als meisjes. Vier kinderen zijn door de interviewers niet bereikt. In totaal hebben 97 kinderen meegedaan aan de Kindsurvey.

1.2.3 Afnemen van de vragenlijst

Het veldwerk liep van juni 2019 tot oktober 2019. De vragenlijsten zijn *face-to-face* afgenomen door interviewers van veldwerkbureau Labyrinth Onderzoek & Advies, onder leiding van de Erasmus Universiteit Rotterdam. De interviewers kenden de gezinnen niet. De survey kon in het Nederlands of Arabisch worden ingevuld en de interviewers spraken ook beide talen. Zes kinderen kozen ervoor om de vragenlijst in het Nederlands te beantwoorden, de rest koos voor het Arabisch. Gemiddeld duurde het invullen van de vragen 16 minuten.

De vragenlijst werd afgenomen bij de kinderen thuis. Dat betekent dat er vaak andere mensen aanwezig waren in dezelfde ruimte. Aan de interviewers is gevraagd wie er tijdens het interview nog meer aanwezig was, of deze personen zich met het interview bemoeid hebben en of ze invloed hebben gehad op de antwoorden van het kind.

Tabel 1

Aanwezigheid van andere personen tijdens het interview, volgens de interviewers (procenten en absolute aantallen).

	%	N
Aanwezigheid ouders		
Alleen moeder	26	27
Alleen vader	26	27
Beiden	34	35
Geen ouders	11	11
Aanwezigheid andere(n)		
Broer(s) of zus(sen)	42	41
Andere mensen	4	4
Geen andere mensen	54	52

In tabel 1 is te zien dat bij 89% van de interviews een of beide ouders aanwezig waren. Ook waren er broers of zussen aanwezig in 42% van de interviews.

Volgens de interviewers is er tijdens 4% van de interviews actieve bemoeienis van de ouder(s) geweest, bijvoorbeeld door naast het kind te zitten, mee te kijken op het tablet, met kind mee te denken of antwoorden voor te zeggen. In 16% van de interviews gebeurde dit af en toe. Interviewers geven aan dat er volgens hen bij 80% van de interviews geen actieve bemoeienis van de ouders was. Tot slot is er gevraagd in hoeverre de interviewer denkt dat de aanwezigen (ouders, broers of zussen, of andere) invloed hebben gehad op de antwoorden die het kind heeft gegeven. Volgens de interviewers, was er in 2% van de interviews veel invloed en in 8% van de gevallen een beetje invloed. Bij 90% van de interviews denken de interviewers dat er geen invloed was van de aanwezigen tijdens het interview.

² Deze getallen zijn niet gelijk aan elkaar. Soms gaf een ouder voor meerdere kinderen toestemming en soms gaven beide ouders voor één kind toestemming.

1.3 Beschrijven van verschillen

In dit rapport ligt de focus op het beschrijven van hoe het met kinderen uit Syrië in Rotterdam gaat. Een respons van 97 kinderen is een mooi aantal, zeker omdat er weinig kwantitatieve data beschikbaar is over jonge statushouders. Tegelijkertijd is 97 een bescheiden aantal voor het doen van statistische significantietests of voor het gebruik van geavanceerde kwantitatieve methoden. Bij het kijken naar subgroepen in de steekproef, wordt het aantal waarnemingen nog kleiner. Hierdoor is het toetsen op significantie minder zinvol. We kiezen er dan ook om in dit rapport frequenties centraal te stellen en significantietoetsen achterwege te laten.

In dit rapport is er gekeken naar eventuele verschillen tussen kinderen in het SNTR-programma en kinderen in de gemeentegroep. Ook is er gekeken naar eventuele verschillen tussen jongens en meisjes, omdat geslacht kan samenhangen met verschillen in de leefsituatie. Alleen als er aanzienlijke verschillen in frequenties zijn, dan worden deze in dit rapport benoemd. Enige voorzichtigheid bij de interpretatie hiervan is belangrijk, omdat het aantal waarnemingen relatief klein is en, zoals boven toegelicht, we het niet zinvol vinden om op significantie te toetsen. Uitsplitsingen zijn niet in tabellen of figuren weergegeven, maar worden besproken in de tekst.

Hoewel het interessant zou zijn om de data over deze kinderen uit Syrië te vergelijken met de algemene kinderopopulatie in Nederland, is dit vanwege gebrek aan data over de algemene kinderopopulatie niet mogelijk. Ook uitsplitsingen naar andere achtergrondkenmerken, zoals bijvoorbeeld etniciteit, regionale herkomst of opleidingsniveau van ouders, is niet mogelijk omdat de gegevens ontbreken of de subgroepen te klein zijn. Sommige vragen uit de Kindsurvey zijn gelijk aan vragen uit de EUR Bridge survey onder volwassenen statushouders in Rotterdam. Waar mogelijk wordt er een vergelijking gemaakt tussen de bevindingen van de volwassen Syriërs uit de EUR Bridge Survey en de kinderen uit de Kindsurvey.

In de vergelijking tussen kinderen in het SNTR-programma en de gemeentegroep wil ik benadrukken dat dit rapport geen uitspraken kan doen over de werking of effectiviteit van het SNTR-programma. De data uit de Kindsurvey bieden hier geen mogelijkheden voor. Verschillen tussen de groepen kunnen mogelijk verklaard worden door een verschil in programma's, maar hier kunnen ook andere verklaringen aan ten grondslag liggen. In dit rapport worden geen causale verbanden besproken, maar wordt aan de hand van statistiek een beschrijving gegeven van de leefsituatie van kinderen uit Syrië in Rotterdam.

2. Respondenten

2.1 Kenmerken

Zoals gezegd hebben 97 kinderen de survey ingevuld. Tabel 2 toont de kenmerken van deze respondenten. Er hebben meer kinderen uit het SNTR-programma meegedaan dan kinderen die tot de gemeentegroep worden gerekend. Ook zijn er wat meer jongens dan meisjes die de survey invulden. Er zijn wat meer 10-jarigen dan 15-jarigen die meededen, maar de leeftijd van de respondenten is mooi verdeeld. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 12,2 jaar en de gemiddelde tijd in Nederland sinds migratie is 2,5 jaar (niet in tabel weergegeven).

Tabel 2

Kenmerken van de respondenten (procenten en absolute aantallen).

	%	N
Totaal kinderen	100	97
SNTR-groep	56	54
Gemeentegroep	44	43
Jongens	57	55
Meisjes	43	42
10 jaar	24	23
11 jaar	14	14
12 jaar	17	16
13 jaar	19	18
14 jaar	16	15
15 jaar	11	11
1 jaar in Nederland	5	5
2 jaar in Nederland	51	49
3 jaar in Nederland	39	38
4-5 jaar in Nederland	5	5

Bijna alle kinderen (94%) wonen samen met beide ouders. De andere kinderen wonen alleen met hun moeder, en soms met broer(s) en zus(sen). De gezinnen variëren sterk in grootte; van een kind dat alleen met moeder samenwoont tot gezinnen met 11 personen. De meeste kinderen wonen in een gezin met – inclusief het kind zelf – 4 personen (N=32), 5 personen (N=30) of 6 personen (N=15). De gemiddelde gezinsgrootte inclusief het kind is 5,1 personen.

Er is ook gevraagd naar het onderwijstype en niveau van de kinderen. 13% van de kinderen geeft aan in een internationale schakelklas te zitten. Dit kan zowel op de basisschool als op de middelbare school zijn. 44% van de kinderen zit op de basisschool en 34% volgt les op een middelbare school. Er zijn ook enkele kinderen die op het MBO of speciaal onderwijs zitten. Wat betreft religie geeft 92% van de kinderen aan moslim te zijn.

2.2 SNTR- en gemeentegroep

In dit rapport wordt regelmatig een uitsplitsing gemaakt naar kinderen die in het SNTR-programma zitten en kinderen die hier niet aan deelnemen, de gemeentegroep genoemd. De kinderen uit gezinnen die deelnemen aan het SNTR-programma, kunnen deelnemen aan het activiteiten van het kindprogramma van SNTR. Dit bestaat onder andere uit een zomerschool, een mentorprogramma en coaching voor jongeren. Ook kunnen ouders deelnemen aan laagdrempelige psychologische interventies en verschillende voorlichtingsbijeenkomsten, met het idee dat welzijn en kennis van de ouders kan bijdragen aan het welbevinden van de kinderen.

In dit rapport worden geen uitspraken gedaan over mogelijke effecten van beide programma's, maar aanzienlijke verschillen tussen beide groepen worden wel benoemd. Het is daarom belangrijk om te weten in hoeverre de respondenten uit het SNTR-programma en de gemeentegroep qua kenmerken van elkaar verschillen om eventuele verschillen te kunnen duiden.

De SNTR-groep bestaat uit bijna evenveel jongens als meisjes; 29 jongens en 25 meisjes deden mee. Bij de gemeentegroep zijn de jongens oververtegenwoordigd; 26 jongens en 17 meisjes vulden daar de survey in. De kinderen in het SNTR-programma zijn gemiddeld iets ouder (12,5 jaar versus 11,9 jaar). De tijd dat zij in Nederland zijn is nagenoeg hetzelfde (SNTR-groep 2,6 jaar en gemeentegroep 2,3 jaar). De gezinsgrootte van kinderen in het SNTR-programma ligt met gemiddeld 5,6 personen iets hoger dan bij de kinderen in de gemeentegroep, waar het 4,5 personen bedraagt.

3. Het kind

In het midden van het aangepaste model van Bronfenbrenner (1979) staat het kind zelf. In deze paragraaf wordt besproken hoe volgens de kinderen hun mondelinge taalbeheersing in het Nederlands en Arabisch is, en hoe het gaat met hun mentale gezondheid.

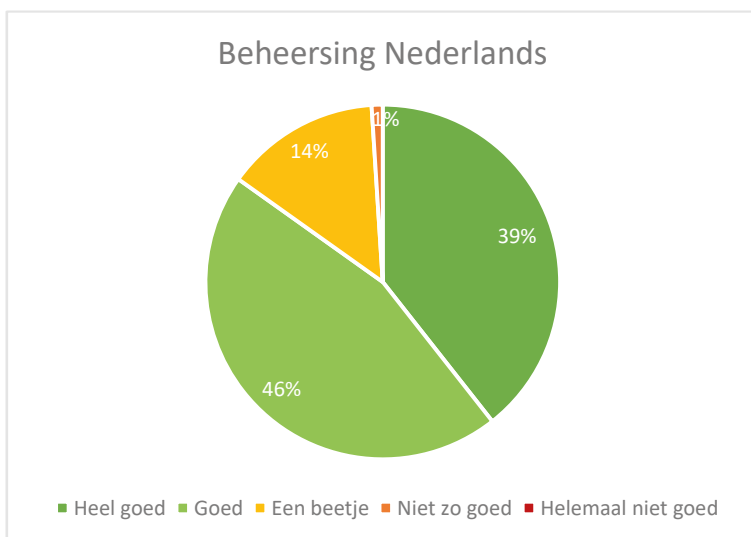
3.1 Taalbeheersing

3.1.1 Nederlands

Kinderen die nieuw zijn in Nederland en de Nederlandse taal nog niet spreken, krijgen eerst maximaal twee jaar onderwijs in een speciale klas waar de focus ligt op het leren van de nieuwe taal. Deze taalklassen (basis- onderwijs) of internationale schakelklassen (voortgezet onderwijs) zijn vaak verbonden aan een reguliere basis- of middelbare school. Zodra kinderen de taal voldoende machtig zijn of ze de maximale tijd in deze speciale klas hebben doorgebracht, stromen ze door naar een reguliere klas. Kinderen leren een nieuwe taal vaak sneller dan volwassenen (Jones & Trickett, 2005; Titzmann, 2012). Hoe staat het met de taalbeheersing van kinderen uit Syrië? Hoe beoordelen zij zelf hun Nederlandse taalvaardigheid?

Figuur 2

Spreken van de Nederlandse taal (in procenten).^a

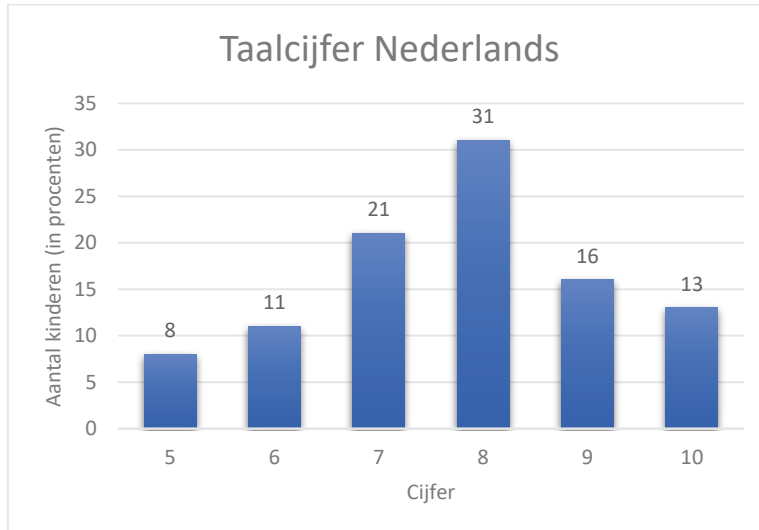
a. In de vragenlijst is gevraagd "Hoe goed spreek je Nederlands?". Aan de antwoordopties zijn vijf smileys toegevoegd; van een donkerrood negatief gezichtje tot een felgroen vrolijk gezichtje. Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

De meeste kinderen zijn erg positief over hun mondelinge taalbeheersing van het Nederlands (figuur 2). Zo antwoordt 85% van de kinderen dat zij (heel) goed Nederlands spreken. Slechts 14% vindt dat ze een beetje Nederlands spreken en maar één kind zegt niet zo goed Nederlands te spreken. Kinderen uit de gemeentegroep en meisjes zeggen vaker dat ze heel goed Nederlands spreken.

62% van de kinderen geeft aan soms Nederlands te spreken met de ouders. Voor 32% van de kinderen geldt dat ze dit nooit doen, en 6% spreekt altijd of vaak Nederlands met hun ouders (geen figuur).

Figuur 3

Taalcijfer Nederlands (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Als je zelf een cijfer mag geven aan hoe goed jij Nederlands kan, welk cijfer is dat dan? Een 1 is heel slecht, een 10 is heel goed".

Respondent kon zelf op een horizontale schaal het juiste cijfer aangeven. Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Gevraagd naar het taalcijfer dat kinderen zichzelf geven, zien we dat 60% van de kinderen zichzelf een rapportcijfer 8 of hoger geeft en 92% geeft zichzelf een voldoende (figuur 3). De cijfers 1 tot en met 4 worden door de kinderen niet genoemd. Het gemiddelde cijfer dat kinderen zichzelf geven is een 7,7. Bij meisjes ligt dit iets hoger dan bij jongens, respectievelijk een 8 en een 7,6.

Aangezien het zelf-rapportage betreft, kan het cijfer dat kinderen zelf geven aan hun taalbeheersing afwijken van hoe bijvoorbeeld school hun taalbeheersing beoordeelt. De bevinding dat de kinderen zelf zo positief zijn over hun mondelinge taalbeheersing is echter wel belangrijk. Het laat zien dat zij er vertrouwen in hebben zich in het Nederlands te kunnen uitdrukken³.

Dezelfde vraag over het taalcijfer voor Nederlands is ook gesteld aan volwassen Syriërs in de EUR Bridge Survey (wave 2, 2019) en de verschillen met de kinderen zijn erg groot. Zo geven de volwassen Syriërs zichzelf gemiddeld een 5,2. Ruim een derde rapporteert een cijfer van 1 tot en met 4, terwijl deze cijfers bij de kinderen niet voorkomen.

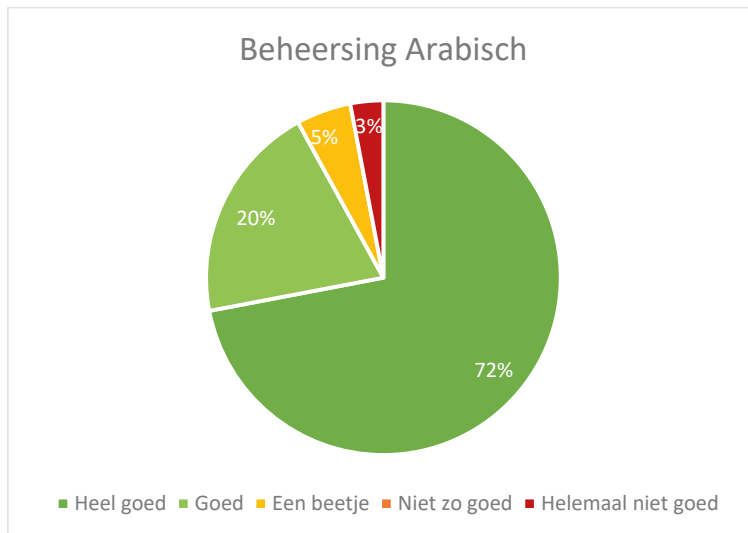
³ In landelijk onderzoek is er gekeken naar het taalcijfer dat iets oudere Syrische statushouders (15 tot 24 jaar) zichzelf geven. Dit taalcijfer komt aardig overeen; in 2019 gaven zij zichzelf gemiddeld een 7 (Miltenburg & Dagevos, 2020).

3.1.2 Arabisch

Nederlands is voor deze kinderen uiteraard niet de eerste taal die zij hebben geleerd. In de survey is daarom ook gevraagd naar de mondelinge beheersing van het Arabisch.

Figuur 4

Spreken van de Arabische taal (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Hoe goed spreek je Arabisch?". Aan de antwoordopties zijn vijf smileys toegevoegd; van een donkerrood negatief gezichtje tot een felgroen vrolijk gezichtje. Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Het merendeel van de kinderen – 92% – van de kinderen antwoordt (heel) goed Arabisch te spreken (figuur 4). 3% van de kinderen geeft aan helemaal niet goed Arabisch te spreken. Mogelijk wordt er bij deze kinderen thuis een andere moedertaal gesproken, bijvoorbeeld Koerdisch.

Kinderen in de gemeentegroep geven vaker aan heel goed Arabisch te spreken ten opzichte van de kinderen in het SNTR-programma, respectievelijk 79% en 67%. Ook tussen meisjes en jongens is er een verschil in frequenties, waarbij meisjes positiever zijn over hun Arabische taalbeheersing (79% versus 67%).

3.2 Mentale gezondheid

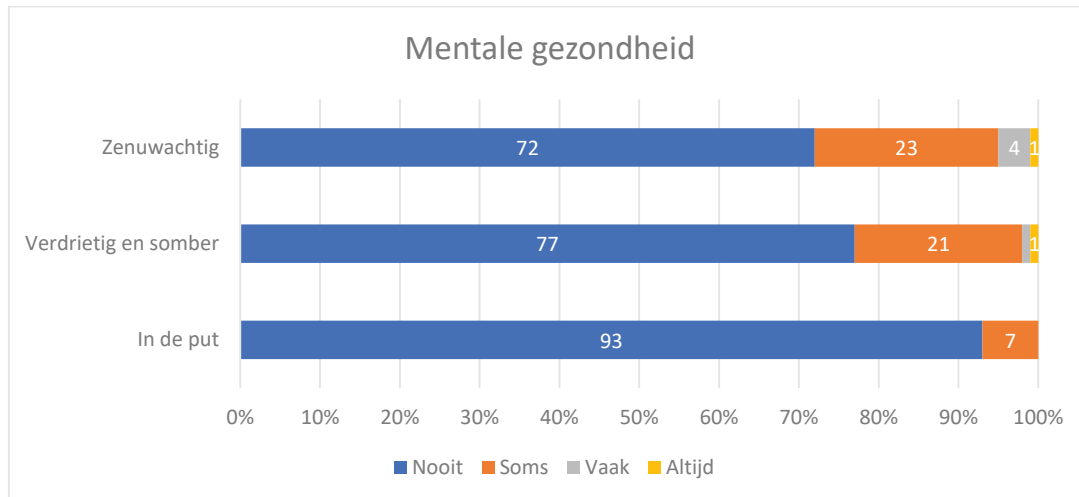
Bij jonge statushouders is het belangrijk om rekening te houden met zowel hun kwetsbaarheid als veerkracht (Sleijpen et al., 2016). Jonge statushouders hebben een hogere kans op mentale gezondheidsproblemen dan andere jongeren door mogelijke traumatische ervaringen en moeilijke levensomstandigheden. Zowel de omstandigheden voor, tijdens als na de vlucht bevatten veel stressoren en kunnen leiden tot psychische problemen (Bronstein & Montgomery, 2011; De Haene et al., 2014; Fazel et al., 2012; Lustig et al., 2004). Echter, doordat kinderen vaak in hoge mate veerkrachtig zijn, ontwikkelen de meeste kinderen en jongeren zich ondanks deze gebeurtenissen goed (Van Schie & Van den Muijsenbergh, 2017). Ze passen zich vaak snel aan, maken vrienden en vinden hun weg in de nieuwe samenleving doorgaans sneller dan oudere statushouders (Almqvist & Broberg, 1999). Deze factoren dragen bij aan een betere mentale gezondheid.

Hoe is het gesteld met de mentale gezondheid van Syrische kinderen in Rotterdam? Om hier zicht op te krijgen zijn er vragen gesteld uit de *Mental Health Inventory 5 (MHI-5)*. Dit is een veelgebruikte schaal om psychische gezondheid te meten (Driessen, 2011), en wordt in Nederland onder andere gebruikt door het CBS, SCP en RIVM. De MHI-5 is niet bedoeld om psychische diagnoses mee te stellen, maar kan wel een beeld schetsen van de psychische (on)gezondheid van een groep. De MHI-5 is een schaal die ontwikkeld is voor volwassenen. Voor de Kindsurvey zijn de antwoordcategorieën iets aangepast, namelijk van zes antwoordopties naar vier antwoordopties.

Hiermee is het invulgemak voor de kinderen vergroot, maar het maakt vergelijken met andere onderzoeken moeilijker.

De MHI-5 bestaat uit een vijftal vragen over de frequentie van bepaalde gevoelens; zenuwachtig, kalm en rustig, verdrietig en somber, gelukkig, en zo erg in de put dat niets je kon opvrolijken. In figuur 5 zijn de negatieve gevoelens weergegeven.

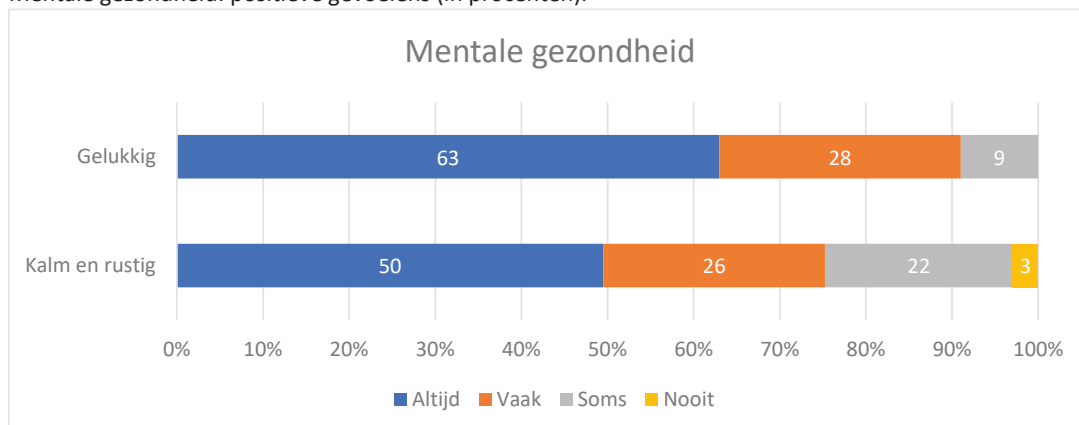
Figuur 5
Mentale gezondheid: negatieve gevoelens (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "De volgende vragen gaan over hoe je je voelde in de afgelopen vier weken. Hoe vaak voelde je je 1) zenuwachtig 2) verdrietig en somber 3) zo erg in de put dat niets je kon opvrolijken?" Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Figuur 5 geeft een overwegend positief beeld. 93% van de kinderen antwoordt nooit zo erg in de put te zitten dat niets hen kan opvrolijken. Ongeveer een kwart van de kinderen ervaart gevoelens van zenuwachtigheid en verdriet of somberheid soms, voor een kleine groep geldt dat ze dit vaak of altijd ervaren. Meisjes antwoorden iets vaker dat ze nooit erg in de put zitten dan jongens, respectievelijk 98% en 89%. Jongens antwoorden vaker dat ze nooit zenuwachtig zijn (78%) dan meisjes (64%).

Figuur 6
Mentale gezondheid: positieve gevoelens (in procenten).^a

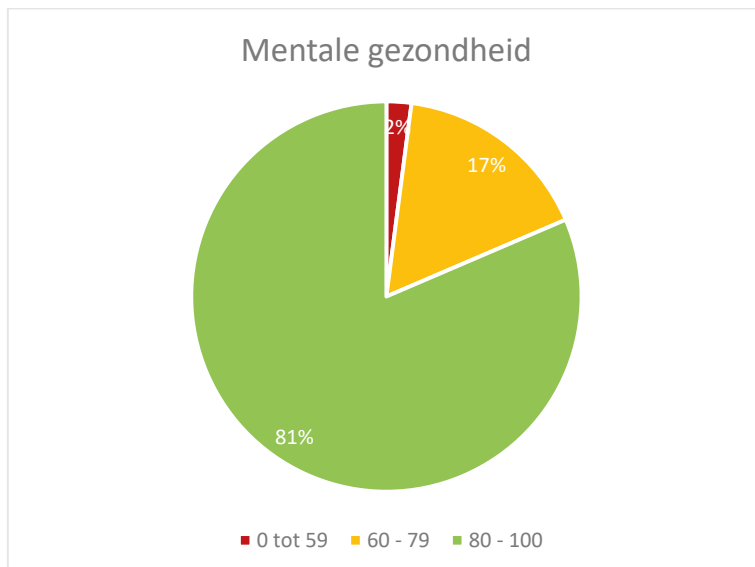
a. In de vragenlijst is gevraagd "De volgende vragen gaan over hoe je je voelde in de afgelopen vier weken. Hoe vaak voelde je je 1) gelukkig 2) kalm en rustig?" Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Als we kijken naar de vragen over positieve gevoelens, dan zien we wat meer verschil (figuur 6). 63% van de kinderen geeft aan altijd gelukkig te zijn, ruim een kwart antwoordt vaak gelukkig en een tiende soms. De helft van de kinderen rapporteert dat ze altijd kalm en rustig zijn, een kwart vaak en een klein kwart soms. Kinderen in het SNTR-programma zeggen vaker dat ze altijd kalm en rustig zijn (54%) dan kinderen in de gemeentegroep (44%). Ook zeggen wat meer jongens dat ze altijd kalm en rustig zijn dan meisjes (53% versus 46%).

De vijf vragen van de MHI-5 zijn samengevoegd tot een schaal die de mentale gezondheid weergeeft⁴. In deze schaal van 0 tot 100 is de slechtste mentale gezondheid een 0 en is 100 de beste mentale gezondheid. In figuur 7 zijn de resultaten van deze schaal zichtbaar.

Figuur 7

Mentale gezondheid (in procenten).^a

a. Van de antwoorden op de vijf vragen van de MHI-5 is een schaal gemaakt die de mentale gezondheid aangeeft. 0 is de slechtst mogelijke mentale gezondheid, 100 is de best mogelijke mentale gezondheid. Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Figuur 7 geeft een heel positief beeld over de mentale gezondheid van de kinderen. Slechts 2% van de kinderen heeft een score van 0 tot 59, wat een minder goede mentale gezondheid impliceert. De meerderheid van maar liefst 81% heeft een score tussen de 80 en 100. Met deze cijfers kan niet gezegd worden dat er geen mentale kwetsbaarheid bestaat binnen deze groep – want hiermee kunnen geen individuele diagnoses gesteld worden – maar de cijfers geven wel een positief beeld van de mentale gezondheid van de groep jonge statushouders uit Syrië. Hoewel de vergelijking met een zeker voorbehoud moet worden gemaakt, wijzen deze bevindingen erop dat de mentale gezondheid van de kinderen een stuk beter is dan van volwassen Syrische statushouders (Van der Linden & Dagevos, 2019).

⁴ Sommige vragen gaan over positieve gevoelens, terwijl andere vragen negatieve gevoelens bevragen. Voor de schaal zijn daarom de antwoorden op sommige vragen gehercodeerd, waardoor het negatiefste antwoord een score van 0 heeft en het positiefste antwoord een 3 heeft. Vervolgens is hier een somscore van gemaakt en deze som is vermenigvuldigd om een schaal van 0 tot 100 te krijgen.

4. Het gezin

De eerste cirkel van het model, is het gezin waarin het kind woont. De gezinssituatie van jonge statushouders is van groot belang voor hun welbevinden (Van Schie & Van den Muijsenbergh, 2017), psychische gezondheid (Fazel et al., 2012) en de mate waarin zij zich kunnen aanpassen aan de nieuwe situatie (Kwak, 2003). Als ouders hun kinderen goed kunnen steunen, dan is het welbevinden van de kinderen vaak beter. Voor ouders kan het soms lastig zijn om hun kinderen voldoende te helpen en steunen, omdat zij bezig zijn met het leren van een nieuwe taal, het opbouwen van een nieuwe toekomst en soms zelf psychische problemen hebben (Ajduković & Ajduković, 1993; De Haene et al., 2014). Bovendien duurt het een tijdje voordat ouders vertrouwd zijn in de nieuwe samenleving, waardoor het lastig is om hun kinderen hierin de weg te wijzen.

Kinderen leren een nieuwe taal vaak sneller dan hun ouders, hebben meer contacten en komen sneller in aanraking met de nieuwe cultuur (De Haene et al., 2014). Daardoor kunnen de rollen en verantwoordelijkheden in een gezin veranderen. Deze ontwikkeling, waarbij kinderen taken en rollen overnemen die normaal bij volwassenen liggen, heet parentificatie. Titzmann (2012) maakt een onderscheid tussen instrumentele parentificatie, waarbij kinderen hun ouders helpen met taken als afspraken maken en vertalen, en emotionele parentificatie waarbij kinderen hun ouders ook emotioneel ondersteunen. Parentificatie kan positieve en negatieve effecten hebben. Enerzijds kan het leiden tot veerkracht, zelfstandigheid en trots. Anderzijds kan het schadelijk zijn voor de gezonde ontwikkeling van kinderen, omdat ze overbelast worden en zich minder met school en spelen bezig kunnen houden (Walsh et al., 2006). Titzmann (2012) laat zien dat met name emotionele parentificatie negatieve gevolgen voor het kind kan hebben. Ook vertalen in complexe of gevoelige situaties, zoals bij medische gesprekken met een arts, kan moeilijk zijn voor kinderen (Angelelli, 2016; McGarry et al., 2018).

In deze paragraaf staat de relatie tussen kinderen en hun ouders centraal. Eerst kijken we naar de steun van kinderen aan ouders en daarna wordt deze relatie omgedraaid en zien we in hoeverre ouders hun kinderen steunen.

4.1 Steun van kinderen aan ouders: parentificatie

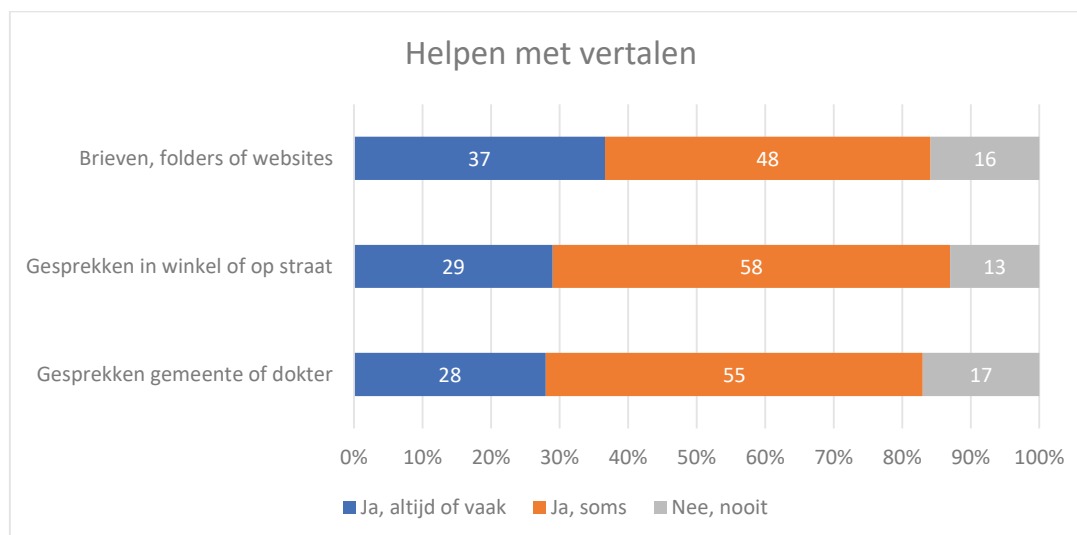
In de vragenlijst zijn vragen gesteld over instrumentele en emotionele parentificatie, om te zien in hoeverre en waarmee kinderen hun ouders helpen. Ook komt aan bod wat kinderen ervan vinden dat zij hun ouders helpen.

4.1.1 Instrumentele parentificatie

Bij instrumentele parentificatie is gevraagd of kinderen hun ouders helpen met vertalen van brieven, folders of websites, gesprekken in de winkel of op straat, en gesprekken bij de gemeente of de dokter.

Figuur 8

De mate waarin kinderen hun ouders helpen met vertalen (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Help je je ouders weleens met de volgende dingen? 1) Vertalen van brieven, folders of websites 2) Vertalen van gesprekken bij bijvoorbeeld de dokter of gemeente 3) Vertalen van gesprekken in de winkel of op straat." Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Verreweg de meeste kinderen vertalen voor hun ouders (figuur 8). 37% van de kinderen zegt altijd of vaak brieven, folders of websites te vertalen, bijna drie op de tien kinderen zegt altijd of vaak te vertalen bij gesprekken. Het grootste deel van de kinderen – rond de 50% of meer – zegt soms te vertalen in alle drie de contexten. Een kleiner deel van 13 tot 17% vertaalt nooit. Wellicht spreken hun ouders de taal al goed, of hebben zij een broer of zus die deze taak op zich neemt.

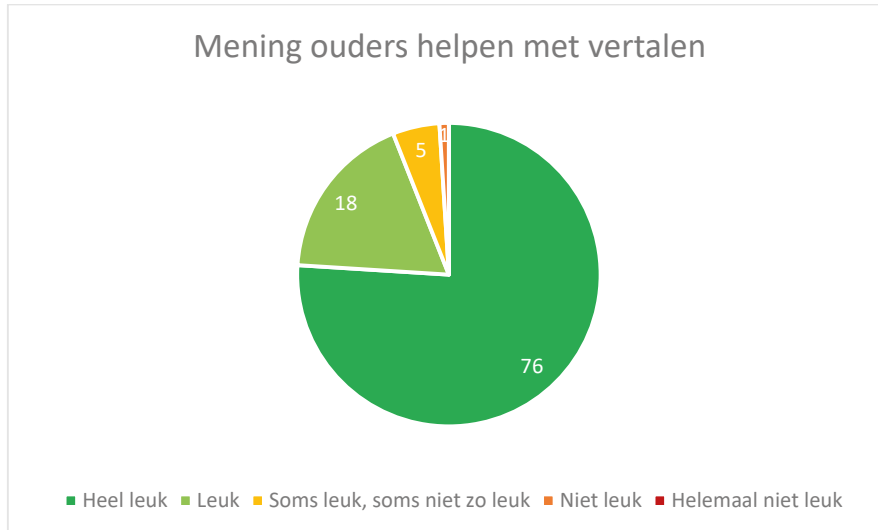
Kinderen in het programma van SNTR antwoorden aanzienlijk minder dat zij altijd of vaak helpen met vertalen dan kinderen in de gemeentegroep. Het verschil tussen beide is steeds 10 tot 12 procentpunten. Het aandeel dat nooit vertaalt is gelijk. Dat betekent dat kinderen in de SNTR-groep weliswaar ook hun ouders helpen met vertalen, maar minder vaak dan de kinderen in de gemeentegroep. Een mogelijke verklaring is dat de gezinscoaches en connectoren (vertalers met kennis van de Syrische cultuur) van SNTR een rol spelen in het vertalen voor ouders, waardoor ouders in mindere mate een beroep op hun kinderen hoeven doen.

De verschillen tussen jongens en meisjes zijn niet eenduidig. Zo zeggen meisjes vaker dat zij altijd of vaak helpen met brieven, maar is de groep meisjes die nooit helpt ook groter. Jongens vertalen wat vaker bij gesprekken in de winkel of op straat.

Wat vinden kinderen ervan dat zij hun ouders helpen met vertalen? Hoewel het kan zorgen voor gevoelens van trots en blijdschap omdat zij daarmee hun ouders helpen, is het ook voorstelbaar dat kinderen het frustrerend of vervelend vinden dat zij hier een rol in hebben.

Figuur 9

Mening van kinderen over helpen ouders met vertalen (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Wat vind je ervan om je ouders te helpen met vertalen? Aan de antwoordopties zijn vijf smileys toegevoegd; van een donkerrood negatief gezichtje tot een felgroen vrolijk gezichtje." Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Op basis van de antwoorden in de Kindsurvey, lijkt dat niet het geval te zijn. 94% van de kinderen zegt het (heel) leuk te vinden om hun ouders te helpen met vertalen (figuur 9). De kinderen in de gemeentegroep antwoorden iets vaker dat ze het heel leuk vinden (82%) dan kinderen in het SNTR-programma (72%).

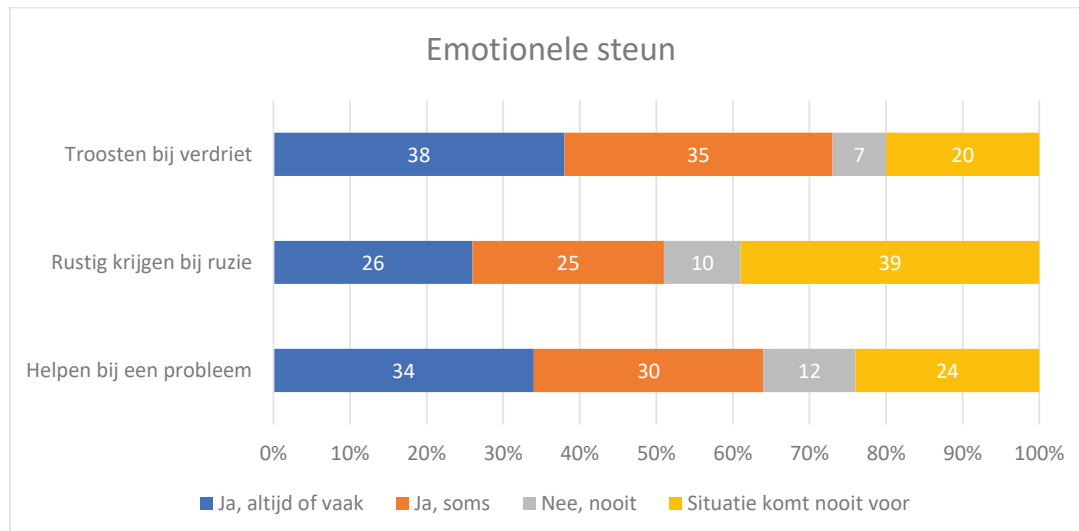
Hoewel het positief is dat de meeste kinderen aangeven het vertalen leuk te vinden, is het mogelijk dat tegelijkertijd ook mogelijke negatieve gevolgen, zoals (emotionele) overbelasting of ongewenste betrokkenheid bij complexe of gevoelige gesprekken (WHO, 2018), plaatsvinden. De data van de Kindsurvey geven hier geen inzicht in.

4.1.2 Emotionele parentificatie

Om te weten in hoeverre kinderen ook emotionele steun geven aan ouders, zijn er drie vragen gesteld over de mate waarin kinderen hun ouders troosten bij verdriet, proberen rustig te krijgen bij ruzie en helpen bij een probleem. Kinderen hadden hier ook de antwoordoptie dat de beschreven situatie nooit voorkwam. Het is mogelijk dat deze antwoordoptie ook gebruikt is voor kinderen die niet wilden vertellen dat er in huis weleens verdriet, ruzie of problemen voorkomen.

Figuur 10

De mate waarin kinderen hun ouders emotionele steun geven (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "De volgende vraag gaat over situaties met je ouders. Wat doe je in deze situaties? Als het een situatie is die nooit voorkomt, kun je dat ook zeggen. 1) Als [één van mijn ouders/mijn moeder/mijn vader] verdrietig is, dan troost ik hem of haar 2) Als [mijn ouders/mijn moeder/mijn vader] ruzie [hebben/ heeft], dan probeer ik [hen/haar/hem] rustig te krijgen 3) Als [mijn ouders/mijn moeder/mijn vader] een probleem [hebben/heeft], dan probeer ik [hen/haar/hem] te helpen". Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Naast instrumentele steun, geven kinderen hun ouders ook emotionele steun. Bijna vier op de tien kinderen zegt altijd of vaak de ouders te troosten bij verdriet (figuur 10). Een kwart probeert ouders rustig te krijgen bij ruzie en een derde helpt bij een probleem. Als de omschreven situaties zich voordoen, is er maar een kleine groep kinderen die zich hier buiten houdt.

Wanneer kinderen in het SNTR-programma en de gemeentegroep vergeleken worden, antwoorden kinderen in de gemeentegroep vaker dat zij altijd of vaak troosten bij verdriet, respectievelijk 44% en 32%. Van de kinderen bij SNTR antwoordt 11% dat zij nooit troosten, tegenover 2% bij de gemeentegroep. Ook zijn er iets meer kinderen in het SNTR programma die zeggen dat verdrietige ouders nooit voorkomen bij hun thuis (23% versus 16%). Opvallend is ook dat kinderen uit de SNTR-groep vaker zeggen dat er nooit ruzie tussen ouders is dan kinderen uit de gemeentegroep, respectievelijk 43% versus 33%. Kinderen uit de gemeentegroep antwoorden vaker dat ze altijd, vaak of soms proberen hun ouders rustig te krijgen bij ruzie.

Verder valt op dat meisjes aanzienlijk vaker aangeven dat zij altijd of vaak emotionele steun geven. Zo antwoordt 46% van de meisjes vaak of altijd te troosten bij verdriet (t.o.v. 31% bij de jongens), 34% probeert de ouders altijd of vaak rustig te krijgen bij ruzie (t.o.v. 20% bij de jongens) en 39% helpt altijd of vaak bij een probleem (t.o.v. 31% bij de jongens).

4.2 Steun van ouders aan kinderen

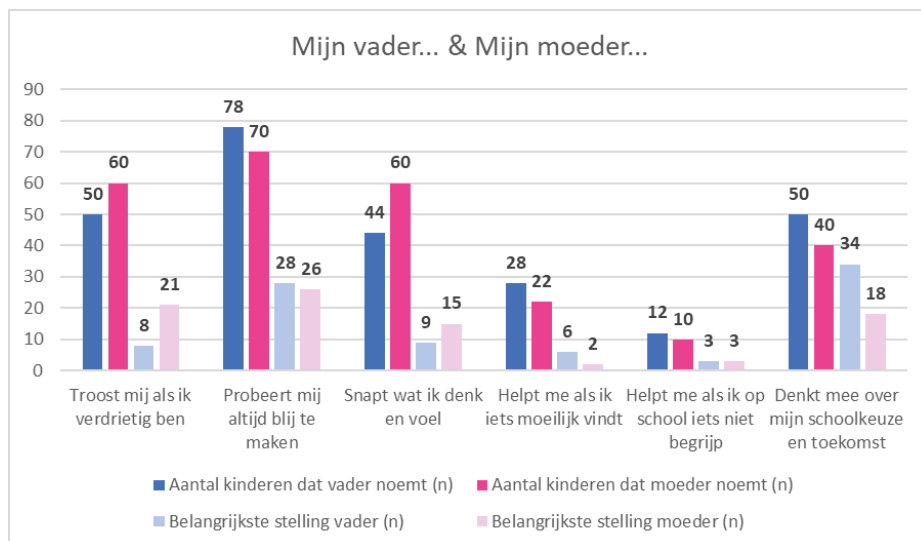
In de Kindsurvey zijn ook vragen gesteld over de steun die kinderen van hun ouders ontvangen. Alle kinderen kregen zes stellingen voorgelegd over hun vader en zes stellingen over hun moeder. De eerste drie stellingen gaan over emotionele steun, de laatste drie over instrumentele steun.

1. Mijn vader/moeder troost mij als ik verdrietig ben
2. Mijn vader/moeder probeert mij altijd blij te maken
3. Mijn vader/moeder snapt wat ik denk en voel.
4. Mijn vader/moeder helpt me als ik iets moeilijk vind
5. Mijn vader/moeder helpt me als ik op school iets niet begrijp en
6. Mijn vader/moeder denkt mee over mijn schoolkeuze en toekomst.

Kinderen konden in de vragenlijst maximaal drie stellingen kiezen per ouder. Daarna maakten ze een rangschikking in de drie gekozen stellingen, waarbij ze aangaven welke het belangrijkste was en welke daarna kwam. De meeste kinderen kozen drie stellingen voor hun vader en drie voor hun moeder uit.

Figuur 11

De steun die kinderen ontvangen van hun vader en moeder (in absolute aantallen).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd “Er komen nu een paar zinnen over je ouders. Welke zinnen passen het beste bij je [vader/moeder]? Je mag er maximaal drie kiezen, maar minder of 0 mag ook” en daarna “Je hebt de volgende zinnen gekozen. Welke past het beste bij je [vader/moeder]? En daarna? Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Veel kinderen geven aan dat zowel vader als moeder altijd probeert hen blij te maken (figuur 11). Deze stelling is het meest gekozen. Voor de vader zijn de drie belangrijkste stellingen blij maken, troosten bij verdriet en meedenken over de schoolkeuze en toekomst. Voor moeder is het eveneens blij maken, snappen wat het kind denkt en voelt en troosten bij verdriet. De stelling die de meeste kinderen kiezen als belangrijkste voor vader is meedenken over de schoolkeuze en toekomst (n=34). Bij moeder is de belangrijkste stelling voor de meeste kinderen dat zij altijd probeert hen blij te maken (n=28).

Over het algemeen valt op dat kinderen met name aangeven emotionele steun van hun beide ouders te krijgen. Ze worden getroost, opgevrolijkt en ouders begrijpen wat ze denken en voelen. De stellingen over instrumentele steun worden minder vaak genoemd. Weinig kinderen noemen dat vader of moeder hen helpt als ze op school iets niet begrijpen. Dat is misschien niet verrassend vanwege de taalbarrière en omdat ouders (nog) niet

vertrouwd zijn met het Nederlandse onderwijssysteem, maar het betekent wel dat kinderen meer op zichzelf of op andere hulp zijn aangewezen. Kinderen geven aan dat hun ouders erg betrokken zijn bij de schoolkeuze en toekomst van hun kind. Een kanttekening hierbij is dat deze steun niet altijd positief hoeft te zijn, zeker in combinatie met de beperkte kennis die ouders hebben van het onderwijssysteem. Eerder onderzoek zien dat ouders soms erg hoge verwachtingen van hun kinderen hebben, die zij niet altijd kunnen waarmaken (De Haene et al., 2014).

5. De sociale omgeving

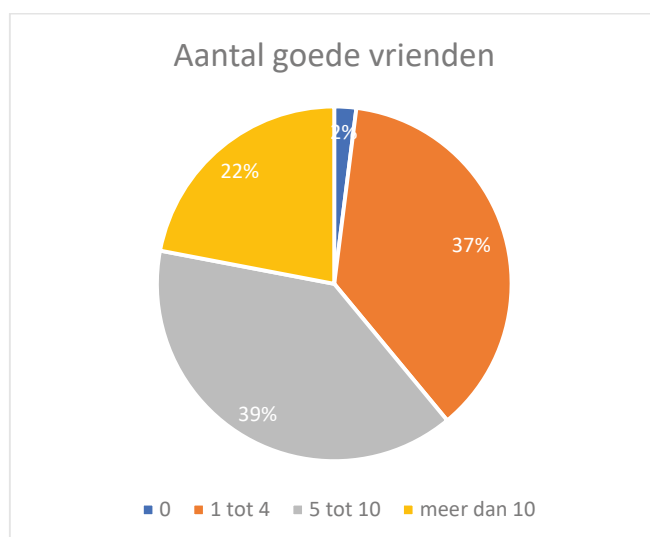
Nu we naar het kind en de gezinssituatie hebben gekeken, komt de cirkel van de directe sociale omgeving van de kinderen aan bod. Welke sociale contacten hebben zij buiten het gezin? Wie zijn hun vrienden? School is een belangrijke en invloedrijke context voor kinderen in het algemeen, en voor kinderen met een vluchtervaring in het bijzonder (Kia-Keating & Ellis, 2007). Het is de omgeving waarin zij kunnen spelen en leren, andere kinderen ontmoeten en in aanraking komen met de cultuur van het nieuwe land waar zij wonen. Ook worden de buitenschoolse activiteiten van de kinderen besproken, omdat zij hier ook sociale contacten kunnen maken.

5.1 Vrienden

Het hebben van vrienden en goede relaties met leeftijdsgenoten is belangrijk voor het welbevinden van kinderen. Eerder onderzoek laat zien dat vriendschappen bijdragen aan een betere mentale gezondheid (Fazel et al., 2012), veerkrachtigheid (Sleijpen et al., 2016) en de mogelijkheid voor kinderen om zich aan te passen aan de nieuwe situatie (Almqvist & Broberg, 1999). In de Kindsurvey is gevraagd hoeveel goede vrienden kinderen hebben, wat de kenmerken van deze vrienden zijn en of ze vinden dat ze genoeg vrienden hebben.

Figuur 12

Aantal goede vrienden (in procenten).^a

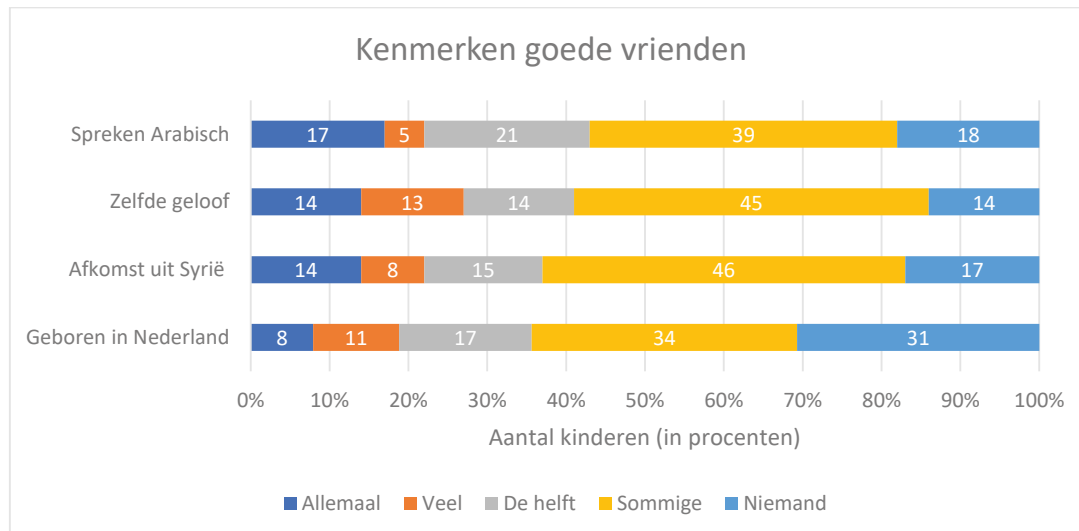
a. In de vragenlijst is gevraagd "Hoeveel goede vrienden heb je? Met goede vrienden bedoelen we mensen buiten je familie bij wie je je op je gemak voelt, leuke dingen samendoet en met wie je over alles kan praten." Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Figuur 12 laat zien dat het aantal goede vrienden verschillend is. Ruim een derde heeft 1 tot 4 goede vrienden. De grootste groep – vier op de tien kinderen – geeft aan 5 tot 10 goede vrienden te hebben. Een op de vijf kinderen heeft zelfs meer dan 10 goede vrienden. Slechts 2% van de kinderen zegt geen goede vrienden te hebben.

Jongens geven aan dat ze meer vrienden hebben dan meisjes. Een kwart van de jongens zegt meer dan 10 goede vrienden te hebben, terwijl dit voor één op de zes meisjes geldt. De helft van de meisjes zegt 0 tot 4 goede vrienden te hebben, bij de jongens is dit een derde.

Figuur 13

Kenmerken goede vrienden (in procenten).^a

. In de vragenlijst is gevraagd "Hoeveel van je goede vrienden 1) komen uit Syrië 2) spreken Arabisch 3) zijn ook christen/zijn ook moslim/hebben hetzelfde geloof als jij 4) zijn in Nederland geboren?" Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Wie zijn deze goede vrienden? Figuur 13 laat een gevarieerd beeld zien. De groep goede vrienden bestaat voor een deel uit kinderen die hetzelfde geloof hebben, de Arabische taal spreken en kinderen die ook afkomstig zijn uit Syrië. Tussen de 20% en 30% van de kinderen geeft aan dat veel of alle goede vrienden Arabisch spreken, hetzelfde geloof hebben of uit Syrië komen. Meer kinderen geven aan dat dit geldt voor sommige van hun vrienden. Meisjes antwoorden iets vaker dat ze met alle vrienden hun religie, taal en herkomstland delen, dan jongens. Voor kinderen in het SNTR-programma geldt ook dat zij vaker vrienden hebben met hetzelfde geloof en hetzelfde land van herkomst, dan kinderen in de gemeentegroep.

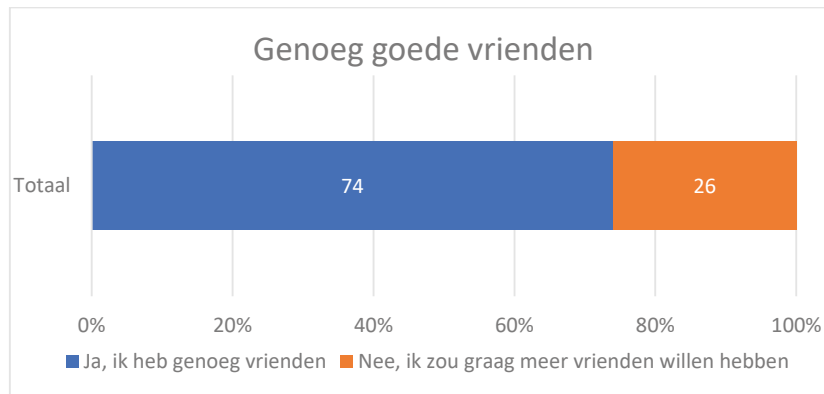
Een kleine 20% zegt dat veel of al hun vrienden geboren zijn in Nederland (figuur 13). Voor drie op de tien kinderen geldt dat niemand van hun goede vrienden in Nederland geboren is. Bij meisjes ligt dit percentage hoger dan bij jongens, respectievelijk op 38% versus 25%.

Het aantal goede vrienden van kinderen zegt natuurlijk niet alles. Hoe zien kinderen zelf het aantal goede vrienden dat zij hebben. Vinden ze dat ze genoeg vrienden hebben?

Figuur 14

Genoeg vrienden (in procenten).^a

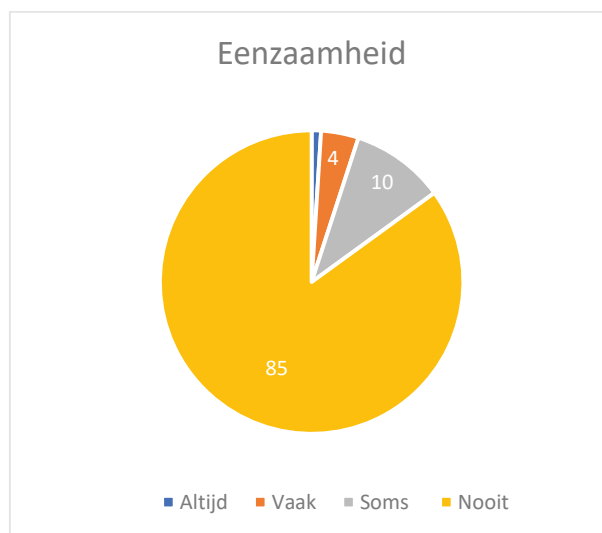
a. In de vragenlijst is gevraagd "Vind je dat je genoeg vrienden hebt?" Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Maar liefst een kwart van de kinderen rapporteert dat zij graag meer vrienden willen hebben (figuur 14). Dit ligt wat hoger bij de kinderen in het SNTR-programma dan bij de kinderen in de gemeentegroep, en geldt voor meer meisjes dan jongens. Gevraagd naar de tevredenheid van kinderen met de goede vrienden die ze hebben, geeft 93% aan (heel) tevreden te zijn.

Tot slot is er gevraagd of kinderen zich weleens eenzaam voelen.

Figuur 15

Eenzaamheid (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Hoe vaak voel je je eenzaam?" Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

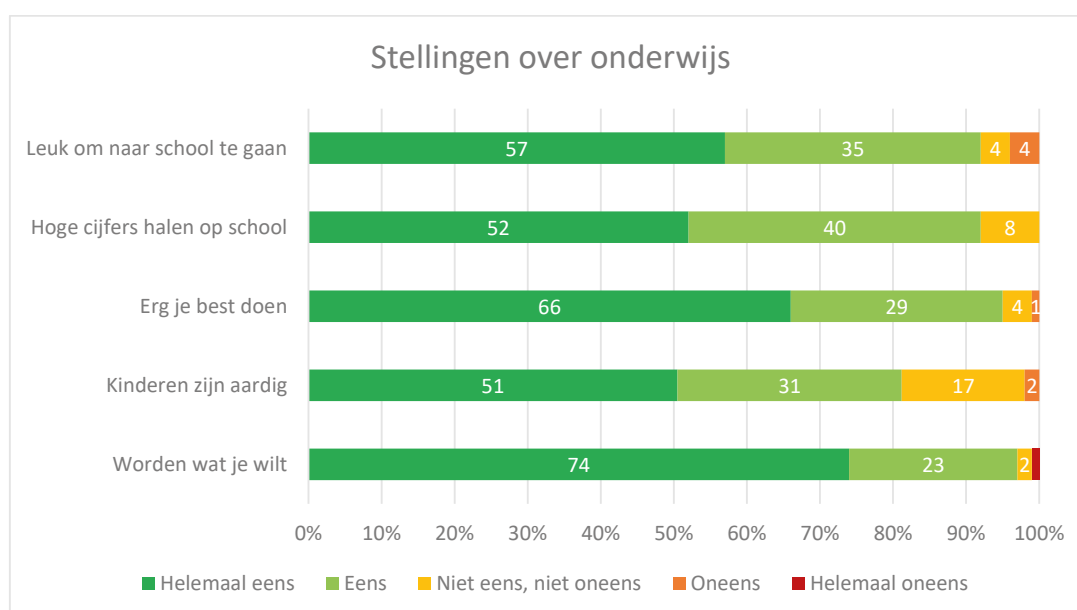
Een ruime meerderheid van 85% van de kinderen zegt zich nooit eenzaam te voelen (figuur 15). Hoewel een kwart van de kinderen weliswaar meer vrienden zou willen hebben, zijn de meeste kinderen niet eenzaam. Dit kan te verklaren zijn doordat de kinderen (ook) een ander netwerk om zich heen hebben waar ze zich goed bij voelen, zoals het gezin of andere familieleden (broers, zussen, neven, nichten etc.).

Iets meer kinderen in het SNTR-programma voelen zich nooit eenzaam dan in de gemeentegroep, respectievelijk 89% en 79%. Bij de Syrische volwassen statushouders is eenzaamheid een fenomeen dat we meer zien; daar zegt 25% voortdurend, meestal of vaak eenzaam te zijn.

5.2 School

Aan de kinderen is een aantal stellingen over school voorgelegd, om te zien hoe zij school in Nederland ervaren.

Figuur 16
Stellingen over school (in procenten).^a

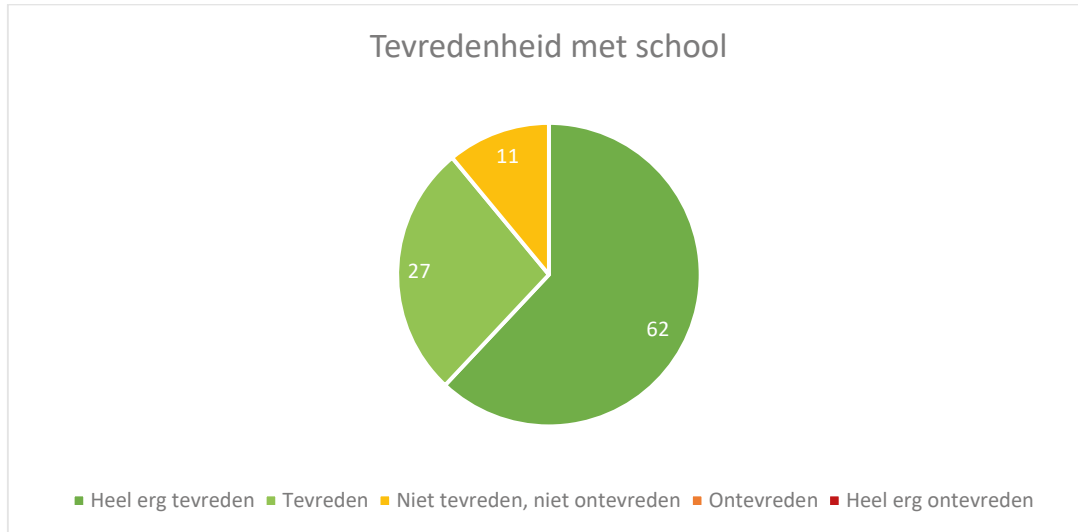
a. In de vragenlijst is gevraagd "Er komen nu een paar zinnen over school. Wat vind jij, ben je het met deze zinnen eens of oneens? Welke smiley past het beste bij wat jij vindt? 1) Ik vind het leuk om naar school te gaan, 2) Ik haal hoge cijfers op school, 3) Ik doe erg mijn best op school, 4) De kinderen op school zijn aardig, 5) Als je in Nederland goed je best doet op school, dan kun je worden wat je wilt." Aan de antwoordopties zijn vijf smileys toegevoegd; van een donkerrood negatief gezichtje tot een felgroen vrolijk gezichtje. Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Het is duidelijk dat kinderen aangeven erg positief te zijn over school (figuur 16). Verreweg de meeste kinderen vinden het leuk om naar school te gaan, zeggen hoge cijfers te halen en dat zij erg hun best doen. Er is ook een groot vertrouwen in dat onderwijs kan helpen om je toekomstdromen te verwezenlijken. Zo is 97% van de kinderen het (helemaal) eens met de stelling dat als je in Nederland goed je best doet op school, je kunt worden wat je wilt. Vier van de vijf kinderen vindt verder dat de kinderen op school aardig zijn.

Meisjes vinden het nog iets leuker om naar school te gaan dan jongens (64% versus 51% helemaal mee eens). Jongens geven vaker aan dat ze de kinderen op school aardig vinden (56% versus 43% helemaal mee eens) en zeggen iets vaker dat ze hoge cijfers halen (55% versus 48% helemaal mee eens). Kinderen in het SNTR programma antwoorden vaker dat ze het helemaal eens zijn met de stellingen, dan kinderen in de gemeentegroep.

Figuur 17

Tevredenheid met school (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Hoe tevreden ben je met deze dingen? School" Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

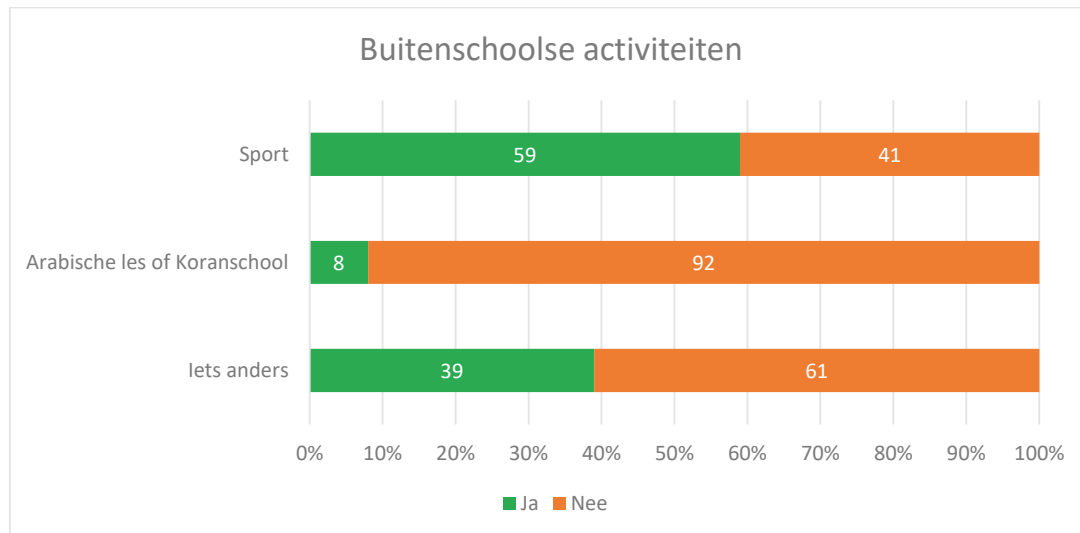
De tevredenheid met school is hoog (figuur 17). 89% van de kinderen zegt (heel erg) tevreden te zijn. Niemand geeft aan ontevreden te zijn met school. Meisjes zijn iets vaker heel erg tevreden dan jongens, respectievelijk 69% en 56%.

5.3 Buitenschoolse activiteiten

Kinderen kunnen deelnemen aan buitenschoolse activiteiten, zoals sport of muziekles. Dit geeft hen de gelegenheid om ook buiten school andere kinderen te ontmoeten, nieuwe dingen te leren en talenten te ontwikkelen.

Figuur 18

Buitenschoolse activiteiten (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Sommige kinderen doen activiteiten buiten schooltijd. Doe jij dat? Zit je op 1) een sport 2) Arabische les of Koranschool 3) iets anders (bijvoorbeeld muziekles, dansles of zwemles?" Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Een deel van de kinderen doet activiteiten buiten schooltijd (figuur 18). Zo doet 59% van de kinderen aan sport. Een kleine groep (8%) heeft Arabische les of krijgt les op een Koranschool. Vier van de tien kinderen doet iets anders; meestal is dit zwemles, soms gaat het om muziekles of tekenles.

Opvallend is dat er meer jongens (69%) op een sport zitten dan meisjes (40%). Kinderen uit de gemeentegroep zitten iets vaker op een sport dan kinderen die deelnemen aan het SNTR-programma; respectievelijk 65% versus 59%. Dit kan komen doordat er in de gemeentegroep naar verhouding meer jongens zitten dan in de SNTR-groep.

Tabel 3

Kenmerken van de respondenten (procenten).

Geen buitenschoolse activiteiten	
Totaal kinderen	28 %
SNTR-groep	32 %
Gemeentegroep	23 %
Jongens	20 %
Meisjes	38 %

In tabel 3 is weergegeven hoeveel kinderen geen enkele buitenschoolse activiteit doen. Hierbij valt wederom op dat dit hoger ligt bij de kinderen in het SNTR-programma en bij meisjes.

6. De Nederlandse samenleving

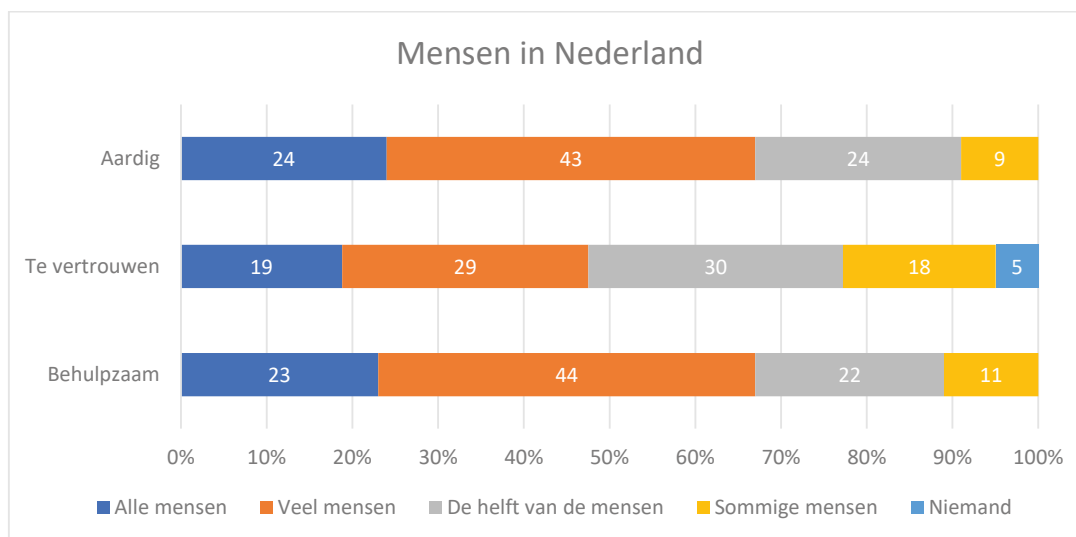
De laatste cirkel in het aangepaste model van Bronfenbrenner, gaat over de samenleving waarin de kinderen leven. Voor het welbevinden van kinderen met een vluchtervaring is het van groot belang dat ze zich geaccepteerd en welkom voelen in het nieuwe land waar ze nu wonen (Correa-Velez et al., 2010). In deze paragrafen kijken we wat de kinderen vinden van de mensen in Nederland, of ze weleens uitsluiting hebben ervaren en in hoeverre ze zich thuisvoelen in Rotterdam en Nederland.

6.1 Mensen in Nederland

Welke indruk hebben kinderen uit Syrië in Rotterdam van de mensen in Nederland? In hoeverre vinden zij hen aardig, te vertrouwen of behulpzaam?

Figuur 19

Mensen in Nederland, positieve eigenschappen (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Hoeveel mensen in Nederland zijn volgens jou [aardig/ te vertrouwen/ behulpzaam]? Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Figuur 19 geeft een gematigd tot positief beeld. Twee derde van de kinderen geeft aan dat veel of alle mensen in Nederland aardig zijn, en twee derde antwoordt eveneens dat veel of alle mensen behulpzaam zijn. Een op de tien kinderen vindt dat sommige mensen aardig of behulpzaam zijn.

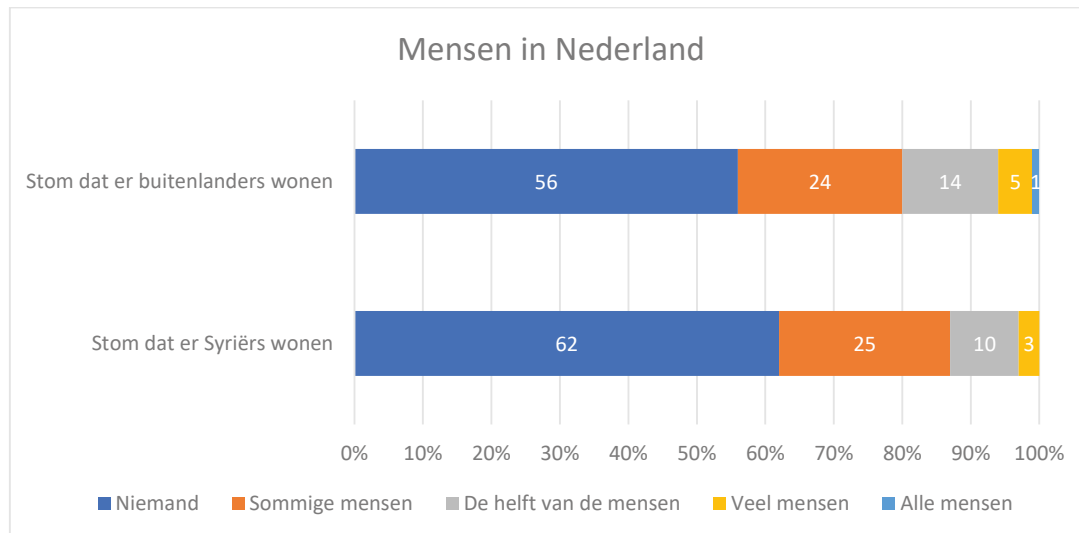
Gevraagd naar hoeveel mensen er te vertrouwen zijn, komt een wat negatiever beeld naar voren. Minder dan de helft van de kinderen antwoordt dat veel of alle mensen te vertrouwen zijn, en drie op de tien denkt dat de helft te vertrouwen is. 5% van de kinderen vindt dat niemand in Nederland te vertrouwen is. Mogelijk zijn ervaringen in Syrië en tijdens de vlucht een verklaring voor dit wantrouwen tegenover andere mensen. Dit kunnen ervaringen van kinderen zelf zijn, maar wantrouwen kan ook doorgegeven worden van ouders op kind.

Kinderen in het SNTR-programma zeggen vaker dat alle mensen aardig, te vertrouwen of behulpzaam zijn, dan kinderen in de gemeentegroep. Verder valt op dat 72% van de jongens veel of alle mensen aardig vindt, ten opzichte van 61% van de meisjes. Ook bij vertrouwen zijn jongens positiever; 51% van de jongens vindt dat veel of alle mensen te vertrouwen zijn, terwijl 41% van de meisjes dit denkt. Eén op de tien meisjes vindt dat niemand in Nederland vertrouwd kan worden, bij de jongens vindt bijna niemand dit. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat ouders zich meer zorgen maken om hun dochters en hen meer willen beschermen. Mogelijk waarschuwen ouders de meisjes vaker dat niet iedereen te vertrouwen is.

De publieke opinie over (Syrische) vluchtelingen of migranten is in Nederland niet altijd positief (Van der Velden, 2015). Negatieve sentimenten in de samenleving kunnen ook bekend zijn bij kinderen, bijvoorbeeld omdat zij hierover gehoord hebben of deze zelf ervaren hebben.

Figuur 20

Mensen in Nederland, negatief over buitenlanders of Syriërs (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Hoeveel mensen in Nederland vinden het stom dat er [buitenlanders in Nederland wonen/ Syriërs in Nederland wonen]? Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Kinderen denken dat mensen in Nederland negatiever zijn over buitenlanders⁵, dan over Syriërs (figuur 20). Volgens 56% van de kinderen vindt niemand het stom dat er buitenlanders in Nederland wonen en 62% denkt dat niemand het stom vindt dat er Syriërs in Nederland wonen. Voor beide groepen, antwoordt een kwart van de kinderen dat sommige mensen dit stom vinden. 6% denkt dat veel of alle mensen de aanwezigheid van buitenlanders stom vindt, over Syriërs is dit 3%.

Jongens zijn wat positiever dan meisjes; zes op de tien jongens antwoordt dat niemand buitenlanders stom vindt, terwijl vijf op de tien meisjes dat vindt. Kinderen in het SNTR-programma antwoorden iets vaker dat niemand negatief is over buitenlanders (60% versus 51%) of Syriërs (65% versus 58%) dan kinderen uit de gemeentegroep.

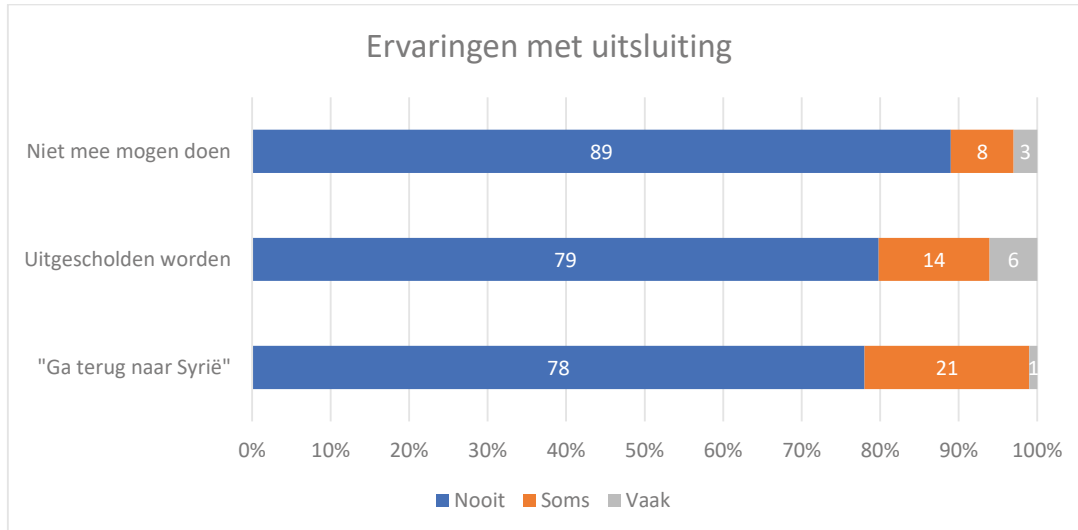
6.2 Ervaren uitsluiting

Ervaringen van uitsluiting kunnen een grote invloed hebben op het welbevinden van kinderen en op hoe welkom zij zich voelen in Nederland (Almqvist & Broberg, 1999; Correa-Velez et al., 2010). Kwalitatief onderzoek onder kinderen uit Syrië liet zien dat sommige kinderen ervaren dat mensen in Nederland niet blij zijn met hun aanwezigheid en vinden dat ze terug zouden moeten naar Syrië. De kinderen vertelden dat negatieve opmerkingen en uitsluiting hen erg raakt (Van der Ent et al., te verschijnen in 2020).

⁵ Er is voor het woord 'buitenlanders' gekozen in de vraag om aan te sluiten bij de belevingswereld van de kinderen. Hiermee wordt iedereen bedoeld die volgens het kind 'buitenlander' is, dus niet bijvoorbeeld uitsluitend (eerste generatie) migranten of nieuwkomers.

Figuur 21

Ervaringen met uitsluiting (in procenten).^a

a. In de vragenlijst is gevraagd "Er zijn kinderen die weleens iets vervelends meemaken, omdat ze uit Syrië komen, omdat ze vluchteling zijn of om hun geloof. De vraag is of deze dingen weleens bij jou gebeurd zijn. Het gaat dus niet om verhalen van andere kinderen, maar om wat er bij jou gebeurd is. Hoe vaak is het gebeurd dat 1) je niet mee mocht doen met andere kinderen (bijvoorbeeld met buitenspelen of op school), omdat je uit Syrië komt? 2) iemand je uitscheldt, omdat je uit Syrië komt 3) dat iemand zegt dat je terug moet gaan naar Syrië? Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Gevraagd naar drie vormen van uitsluiting, zien we dat een deel van de kinderen uitsluiting heeft ervaren (figuur 21). Eén op de tien kinderen heeft weleens te horen gekregen niet mee te mogen doen met andere kinderen. Eén op de vijf kinderen wordt weleens uitgescholden omdat ze uit Syrië komen, en eveneens één op de vijf hoort weleens dat ze terug moeten gaan naar Syrië.

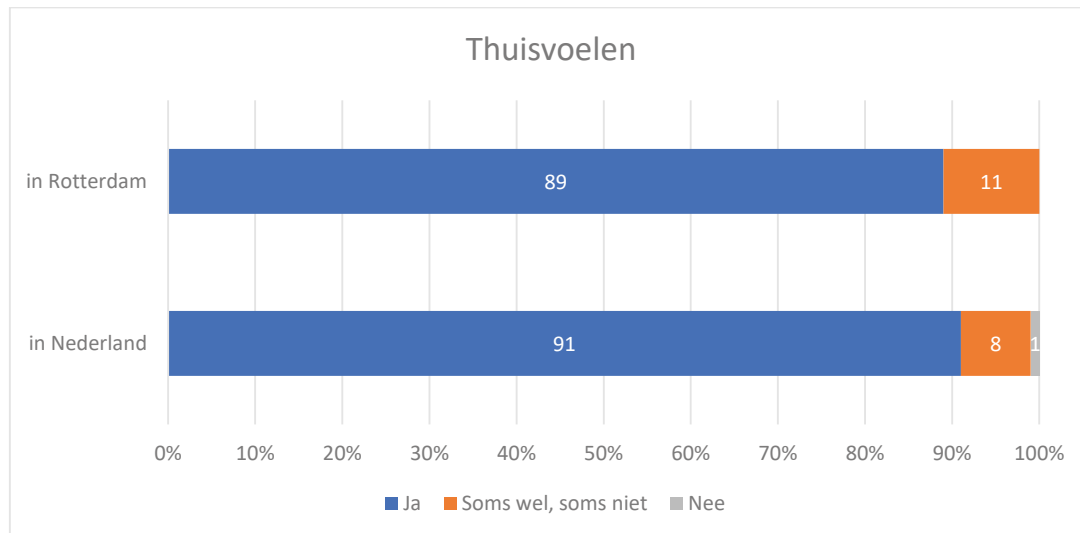
Kinderen in het SNTR-programma antwoorden op deze twee vragen positiever. 94% van de kinderen in de SNTR-groep zegt nooit te ervaren dat ze niet mee mogen doen, terwijl dit bij de gemeente op 81% ligt. Ook zeggen kinderen in het SNTR-programma vaker dat ze nooit worden uitgescholden dan kinderen in de gemeentegroep; respectievelijk 85% en 72%.

6.3 Thuisvoelen en tevredenheid

Een belangrijk doel van Stichting Nieuw Thuis Rotterdam is dat gezinnen zich thuis voelen in Rotterdam. In hoeverre voelen de kinderen – in het programma van SNTR en de gemeentegroep – zich thuis?

Figuur 22

Thuisvoelen in Rotterdam en Nederland (in procenten).^a

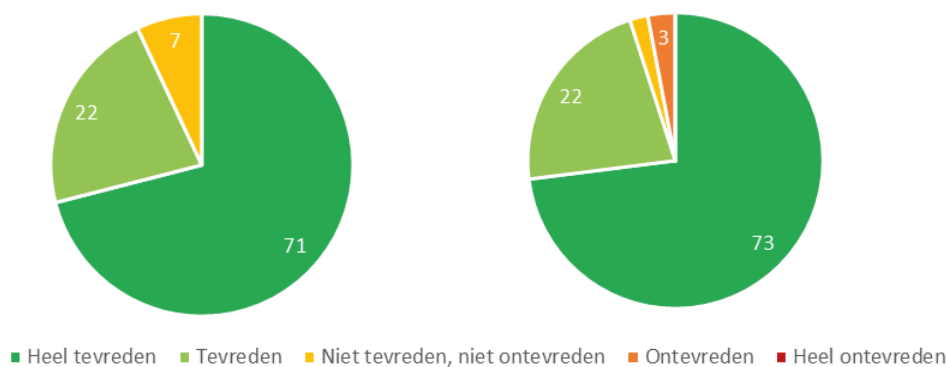
a. In de vragenlijst is gevraagd "Voel je je thuis in [Rotterdam/ Nederland]?" Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Verreweg de meeste kinderen voelen zich thuis in Rotterdam en in Nederland (figuur 22). Negen van de tien kinderen beantwoordden deze vragen met 'ja'. Ongeveer één op de tien kinderen zegt zich soms wel en soms niet thuis te voelen. Het thuisgevoel van de kinderen ligt hoger dan bij de volwassenen in de EUR Bridge survey. Daaruit blijkt dat ongeveer 80% van de volwassenen zich thuis voelt. Tot slot is er gevraagd naar de tevredenheid van kinderen met Rotterdam en met Nederland.

Figuur 23

Tevredenheid met Rotterdam en Nederland (in procenten).^a

Tevredenheid met Rotterdam   Tevredenheid met Nederland

a. In de vragenlijst is gevraagd "Hoe tevreden ben je met deze dingen? [Rotterdam/Nederland]" Bron: EUR Bridge Kindsurvey (2019)

Figuur 23 laat eveneens een erg positief beeld zien. Maar liefst 93% van de kinderen is (heel) tevreden met Rotterdam, en 95% van de kinderen zegt (heel) tevreden te zijn met Nederland. Ondanks dat er ervaringen zijn met uitsluiting en een deel van de kinderen denkt dat mensen in Nederland het stom vinden dat er buitenlanders of Syriërs wonen, zijn de kinderen dus tevreden met Rotterdam en Nederland.

7. Conclusie

In het algemeen geven de bevindingen uit de Kindsurvey een positief beeld van de leefsituatie van deze kinderen. Centraal in het aangepaste model van Bronfenbrenner staat het kind. Daar zagen we dat de meesten erg positief te zijn over hun mondelinge taalbeheersing van het Nederlands en Arabisch. De groep rapporteert over het algemeen een goede mentale gezondheid. Kijkend naar de cirkel van het gezin, zagen we dat er wederzijdse steun is tussen kinderen en ouders. Veel kinderen helpen hun ouders met vertalen en regelmatig ook met emotionele steun, terwijl kinderen zich met name op emotioneel gebied erg gesteund voelen door hun ouders. Bij de cirkel van de sociale omgeving werd duidelijk dat de groep goede vrienden van deze kinderen vrij gemengd is. Een kwart van de kinderen zou wel graag meer vrienden willen hebben. Kinderen zijn heel positief over school en driekwart volgt ook een of meerdere buitenschoolse activiteiten. In de laatste cirkel, over de Nederlandse samenleving, leerden we dat de mensen in Nederland overwegend als aardig en behulpzaam worden gezien, hoewel het vertrouwen wat lager is. De meeste kinderen voelen zich thuis en rapporteren een hoge tevredenheid met Rotterdam en Nederland.

Dit positieve beeld van de leefsituatie van deze jonge statushouders komt overeen met eerder onderzoek naar deze groep. In een landelijke Nederlandse studie waarin Syrische ouders vragen beantwoordden over hun kinderen, schetsten ouders ook een positief beeld over de gezondheid, de taalbeheersing, de onderwijstevredenheid en het thuisgevoel van hun kinderen (Miltenburg & Huijnk, 2018). In een eerdere studie waarbij ik focusgroepen hield met kinderen uit Syrië van 8 tot 17 jaar, kwamen bevindingen eveneens overeen. Kinderen vertelden toen ook vrienden te hebben – waarvan ze met een deel taal, herkomst en religie delen – en dat ze zich thuisvoelen in Nederland, maar ook weleens uitsluiting ervaren (Van der Ent et al., 2020). Sociaal wenselijkheid is altijd een risico in iedere vorm van onderzoek en daarom is het goed om te zien dat de bevindingen in dit rapport in lijn zijn met eerdere bevindingen.

Hoewel het beeld overwegend positief is, zijn er ook punten van aandacht. Met name voor uitvoerende instanties is het belangrijk om hier alert op te zijn. Een groot deel van de kinderen vertaalt regelmatig voor de ouders. Dit kan bij kinderen een gevoel van trots en zelfstandigheid geven, maar kan onder bepaalde omstandigheden ook problematisch zijn voor de ontwikkeling van een kind. Als een kind door vertaalverantwoordelijkheden niet toekomt aan spelen met vrienden of het eigen schoolwerk, dan kan het negatief zijn voor zijn of haar ontwikkeling. Bovendien kan het belastend zijn als kinderen al jong betrokken zijn bij bijvoorbeeld de medische afspraken van hun ouders (Angelelli, 2016; McGarry et al., 2018). Emotionele steun aan de ouders komt ook regelmatig voor en kan negatieve gevolgen hebben voor de ontwikkeling van kinderen.

Ook zagen we dat kinderen het minst rapporteren dat ouders hen kunnen helpen als zij iets moeilijk vinden op school. Dat is gezien de omstandigheden geen verrassing, maar kan wel minder gunstige implicaties hebben. De kinderen zijn meer aangewezen op hulp van school en zullen zelf meer hun weg moeten zoeken. In de recente periode waarin scholen gesloten waren vanwege corona, hebben Syrische ouders hun kinderen waarschijnlijk maar in beperkte mate kunnen helpen met hun schooltaken.

Het vertrouwen dat kinderen hebben in de mogelijkheden van het Nederlandse onderwijs, is erg groot. Bijna alle kinderen zijn het (helemaal) eens met de stelling dat je als je in Nederland je best doet op school, je kunt worden wat je wilt. Kinderen gaven aan dat veel ouders met hun kinderen meedenken over de schoolkeuze en toekomst van hun kind. Deze betrokkenheid van de ouders hoeft niet altijd gunstig te zijn. Ouders hebben soms zeer hoge verwachtingen hebben van hun kinderen (De Haene et al., 2014), terwijl veel kinderen – mede door de vlucht, soms een tijd geen onderwijs, en het leren van een nieuwe taal – uitstromen op lagere onderwijsniveaus. De hoge verwachtingen van zowel ouders als kinderen kunnen een keerzijde hebben, wanneer deze verwachtingen niet uit komen en dromen niet verwezenlijkt kunnen worden.

Een kwart van de kinderen zou graag meer goede vrienden willen hebben. We zagen ook dat er een aanzienlijke groep van bijna drie op de tien kinderen is die geen buitenschoolse activiteiten onderneemt. Wellicht kan het stimuleren van deelname aan buitenschoolse activiteiten eraan bijdragen dat kinderen meer goede vriendschappen kunnen sluiten.

Een ander aandachtspunt is de ervaren uitsluiting van kinderen. Een op de vijf kinderen is weleens uitgescheiden omdat ze uit Syrië komen, of heeft gehoord dat het beter is als ze teruggaan naar hun eigen landen. Dat kunnen heftige ervaringen zijn, zeker als je er niet zelf voor hebt gekozen om je herkomstland te verlaten. Het kan ertoe leiden dat kinderen zich minder prettig voelen in Nederland, zich minder willen inzetten voor een toekomst hier en tot een verminderde mentale gezondheid (Correa-Velez et al., 2010).

Het is belangrijk dat deze punten van aandacht – ondanks het overwegend positieve beeld – in het vizier blijven. In een kwalitatieve vervolgstudie onder een oudere groep (13 tot 17-jarigen) jongeren is er meer aandacht voor de ervaren uitsluiting in relatie tot verbondenheid met en thuisvoelen in met Nederland. Ook wordt er in deze vervolgstudie dieper ingegaan op de relatie van jongeren met hun ouders, waarbij de gezinssituatie in een Nederlandse context centraal staat. De interactie en dynamiek tussen de verschillende systemen van Bronfenbrenner zal daarin ook een plek hebben.

8. Literatuurlijst

- Ajdković, M., & Ajduković, D. (1993). Psychological well-being of refugee children. *Child Abuse & Neglect*, 17(6), 843–854. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(08\)80014-2](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(08)80014-2)
- Almqvist, K., & Broberg, A. G. (1999). Mental health and social adjustment in young refugee children 3 1/2 years after their arrival in Sweden. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(6), 723–730.
- Angelelli, C. V. (2016). Looking back: A study of (ad-hoc) family interpreters. *European Journal of Applied Linguistics*, 4(1), 5–31. <https://doi.org/10.1515/eujal-2015-0029>
- Basis Registratie Personen. (2018). *Personal correspondence with municipality of Rotterdam*.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development. Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (2004). *Making Human Beings human. Bioecological Perspectives on Human Development*. SAGE Publications Ltd.
- Bronstein, I., & Montgomery, P. (2011). Psychological Distress in Refugee Children: A Systematic Review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14(1), 44–56. <https://doi.org/10.1007/s10567-010-0081-0>
- Correa-Velez, I., Gifford, S. M., & Barnett, A. G. (2010). Longing to belong: Social inclusion and wellbeing among youth with refugee backgrounds in the first three years in Melbourne, Australia. *Social Science & Medicine*, 71(8), 1399–1408. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.07.018>
- De Haene, L., Loots, G., & Durluyn, I. (2014). *Vluchtelingenkinderen en -jongeren*. <https://biblio.ugent.be/publication/5816963/file/5816966>
- Driessen. (2011). *Geestelijke ongezondheid in Nederland in kaart gebracht. Een beschrijving van de mhi-5 in de gezondheidsmodule van het Permanent Onderzoek Leefsituatie*. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: Risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266–282. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)60051-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)60051-2)
- Jones, C. J., & Trickett, E. J. (2005). Immigrant Adolescents Behaving as Culture Brokers: A Study of Families From the Former Soviet Union. *The Journal of Social Psychology*, 145(4), 405–428. <https://doi.org/10.3200/SOCP.145.4.405-428>
- Kwak, K. (2003). Adolescents and Their Parents: A Review of Intergenerational Family Relations for Immigrant and Non-Immigrant Families. *Human Development*, 46(2–3), 115–136. <https://doi.org/10.1159/000068581>
- Lustig, S. L., Kia-Keating, M., Knight, W. G., Geltman, P., Ellis, H., Kinzie, J. D., Keane, T., & Saxe, G. N. (2004). Review of Child and Adolescent Refugee Mental Health. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 43(1), 24–36. <https://doi.org/10.1097/00004583-200401000-00012>
- McGarry, O., Hannigan, A., De Almeida, M. M., Severoni Soorej, S., & MacFarlane, A. (2018). *What strategies to address communication barriers for refugees and migrants in health care settings have been implemented and evaluated across the WHO European Region? Themed issues on migration and health, IX*.
- Miltenburg, E., & Dagevos, J. (2020). Nederlandse taal. In *Syrische statushouders op weg in Nederland: De ontwikkeling van hun positie en leefsituatie*. SCP.
- Miltenburg, E., & Huijnk, W. (2018). De situatie van Syrische kinderen. In *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland* (pp. 193–213). Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sleijpen, M., Boeije, H. R., Kleber, R. J., & Mooren, T. (2016). Between power and powerlessness: A meta-ethnography of sources of resilience in young refugees. *Ethnicity & Health*, 21(2), 158–180. <https://doi.org/10.1080/13557858.2015.1044946>
- Titzmann, P. F. (2012). Growing up too soon? Parentification among immigrant and native adolescents in Germany. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(7), 880–893. <https://doi.org/10.1007/s10964-011-9711-1>
- Van der Ent, B. (2019). Jonge statushouders in Rotterdam. In M. van der Linden & J. Dagevos, *Nieuw in Rotterdam: De startpositie van statushouders in het SNTR-programma en van statushouders in het gemeentelijk beleid*. EUR Bridge Research Project.
- Van der Ent, B., Dagevos, J., & Stam, T. (te verschijnen 2020). *Syrian-born children with a refugee background in Rotterdam. A childcentred approach to explore their social contacts and the experienced social climate in the Netherlands*.

- Van der Linden, M., & Dagevos, J. (2019). *Nieuw in Rotterdam. De startpositie van statushouders in het SNTR-programma en van statushouders in het gemeentelijk beleid*. Erasmus University Rotterdam.
- Van der Velden, L. (2015). Voor elke asielzoeker meldt zich een vrijwilliger aan. *De Volkskrant*.
<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/voor-elke-asielzoeker-meldt-zich-een-vrijwilliger-aan~b6d68fa5/>
- Van Schie, R., M., & Van den Muijsenbergh, M. E. T. C. (2017). *Psychische problematiek bij vluchtelingenkinderen en -jongeren. Handreiking voor herkenning, benadering en beleid in de eerste lijn*. Radboud Universiteit en Pharos.
- Walsh, S., Shulman, S., Bar-On, Z., & Tsur, A. (2006). The Role of Parentification and Family Climate in Adaptation Among Immigrant Adolescents in Israel. *Journal of Research on Adolescence*, 16(2), 321–350.
<https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2006.00134.x>

Erasmus School of Social and Behavioural Sciences (ESSB)
Erasmus Universiteit Rotterdam
Mandeville Building T 15
Burgemeester Oudlaan 50
3062 PA Rotterdam
www.eur.nl/essb/eur-bridge-project